

Informovanost obyvatel Zlínského kraje o problematice důchodového systému a zajištění na stáří

Jana Minaříková

Bakalářská práce
2011

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Jana MINAŘÍKOVÁ

Osobní číslo: H08158

Studijní program: B 7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika

**Téma práce: Informovanost obyvatel Zlínského kraje
o problematice důchodového systému a zajištění na
stáří**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti sociálního zabezpečení.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvantitativního výzkumu míry informovanosti obyvatel o problematice důchodového systému.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

GOLDMANN,R. Vybrané kapitoly ze sociálních disciplín.Univerzita Palackého v Olomouci,2001.ISBN 80-244-0350-1.

CHRÁSKA, M. Metody pedagog. výzkumu:základy kvantitativního výzkumu.Praha:Grada,2007.ISBN 978-80-247-1369-4.

KREBS,V. a kolektiv. Sociální politika.Praha:ASPI,2007.ISBN 978-80-7357-276-1.

MATOUŠEK,O. Slovník sociální práce.Praha:Portál,2008.ISBN 978-80-7367-368-0.

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Radana Kroutilová Nováková, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

25. ledna 2011

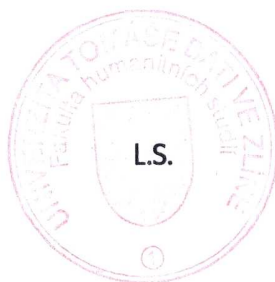
Termín odevzdání bakalářské práce:

6. května 2011

Ve Zlíně dne 25. ledna 2011

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 24. 2. 2011

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Cílem bakalářské práce je v teoretické části vysvětlit terminologii sociálního zabezpečení, popsat historický vývoj důchodového systému a současný český důchodový systém včetně tzv. parametrických změn po 1. 1. 2010, nutnost důchodové reformy v ČR, popis jednotlivých dávek důchodového zabezpečení. V praktické části jsou formou dotazníkového šetření zjišťovány skutečnosti, jak je současný důchodový systém vnímán občany různých věkových kategorií, co vědí o parametrických změnách v důchodovém zákoně, jaké povědomí mají o svých povinnostech v oblasti odvodu pojistného a o svých nárocích v čerpání dávek důchodového pojištění. Tyto poznatky jsou v závislosti na věku respondentů vyhodnoceny a z nich jsou vyvozena doporučení pro orgány, zabývající se důchodovou problematikou, jakým tématům by se měly při své informativní a osvětové činnosti věnovat.

Klíčová slova: sociální zabezpečení, důchodové pojištění, důchodová reforma, parametrické změny, starobní důchod, invalidní důchod, vdovský a vdovecký důchod, sirotčí důchod, žádost o důchod, výplata důchodu, penzijní připojištění, informovanost občanů.

ABSTRACT

The aim of this bachelor thesis is in theoretical part to explain terminology of social security, to describe history of old age pension and currently old age pension in Czech republic inclusive parametrical changes after 1st of January 2010, necessity of pensionable reform and description taxes of pensionable system. The practical part contains the questionnaire survey of citizens knowledge about old age pension scheme, what they know about parametrical changes in pensionable law, what they know about their duty and right in term of social security. These piece of knowledge are depending on age citizen interpretation and from these knowledge coming-out recommendation for state power body, conversant pensionable problems, what they should by citizens knowing solve .

Keywords:

social security, pension insurance, pension reform, parametric changes, old-age pension, disability pension, widow and widower pension, orphan's pension, request of pension, pensionable pay, private pension scheme, informedness of citizens.

Motto:

„Již od mládí je třeba mít před očima stáří.“

Gaius Lucilius

Děkuji tímto vedoucí práce Mgr. Radaně Kroutilové Novákové, Ph.D., za věcné připomínky a rady ke zpracování bakalářské práce, JUDr. Jiřímu Biskupovi, řediteli odboru sociálního pojištění MPSV za poskytnutí informací o připravovaných změnách v informovanosti občanů, JUDr. Zdenku Manovi, zástupci ředitele OSSZ Zlín za kontrolu faktických údajů o důchodovém systému a respondentům za čas, který věnovali vyplnění mého dotazníku.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 ZÁKLADNÍ TERMINOLOGIE	12
1.1 SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ.....	12
1.2 SOCIÁLNÍ POJIŠTĚNÍ.....	13
1.3 DŮCHODOVÉ POJIŠTĚNÍ	13
1.3.1 Pojistné na důchodové pojištění.....	14
2 VÝVOJ DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU V HISTORICKÉM KONTEXTU	15
2.1 HISTORIE SOCIÁLNÍHO POJIŠTĚNÍ OD JEHO POČÁTKŮ DO ROKU 1989.....	16
2.2 DŮCHODOVÝ SYSTÉM PO ROCE 1989.....	19
2.3 PARAMETRICKÉ ZMĚNY V DŮCHODOVÉM ZÁKONĚ OD 1. 1. 2010.....	21
3 ČESKÝ DŮCHODOVÝ SYSTÉM	24
3.1 POPIS SOUČASNÉHO SYSTÉMU	24
3.2 DÁVKY DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ	26
3.2.1 Starobní důchod	26
3.2.2 Starobní důchod před dosažením důchodového věku (předčasný důchod).....	29
3.2.3 Starobní důchod s mezinárodním prvkem.....	30
3.2.4 Invalidní důchod.....	32
3.2.5 Vdovský a vdovecký důchod.....	34
3.2.6 Sirotčí důchod	35
3.3 POVINNOSTI ZAMĚSTNAVATELŮ V DŮCHODOVÉM POJIŠTĚNÍ	36
3.4 DŮCHODOVÉ POJIŠTĚNÍ OSOB SAMOSTATNĚ VÝDĚLEČNĚ ČINNÝCH	37
3.5 PODÁNÍ ŽÁDOSTI O DÁVKU DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ.....	38
3.6 VÝPLATA DÁVEK DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ.....	40
3.7 PENZIJNÍ PŘIPOJIŠTĚNÍ SE STÁTNÍM PŘÍSPĚVKEM.....	41
II PRAKTICKÁ ČÁST	44
4 ZJIŠTĚNÍ INFORMOVANOSTI OBČANŮ O DŮCHODOVÉM SYSTÉMU A POSTOJŮ K JEHO ZMĚNÁM	45
4.1 METODIKA	46
4.2 STANOVENÍ CÍLŮ ŠETŘENÍ.....	47
4.2.1 Hlavní cíl.....	47
4.2.2 Dílčí cíle	47
5 ANALÝZA DAT	49

5.1	NÁZORY OBČANŮ NA NUTNOST DŮCHODOVÉ REFORMY	49
5.2	NÁZORY OBČANŮ NA HLAVNÍ DŮVOD KRIZE SOUČASNÉHO DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU	50
5.3	NÁZORY OBČANŮ NA SPRAVEDLNOST SOUČASNÉHO DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU	51
5.4	NÁZORY OBČANŮ NA ZPŮSOB DŮCHODOVÉ REFORMY	52
5.5	NÁZORY OBČANŮ NA POVINNOU ÚČAST V DŮCHODOVÉM POJIŠTĚNÍ	53
5.6	NÁZORY OBČANŮ NA NUTNOST PENZIJNÍHO PŘIPOJIŠTĚNÍ.....	53
5.7	INFORMOVANOST OBČANŮ O VÝŠI PRŮMĚRNÉHO STAROBNÍHO DŮCHODU, VYPLÁCENÉHO V ROCE 2010	54
5.8	NÁZORY OBČANŮ NA SKUTEČNOST, ZDA SE SVÝM DŮCHODEM VE STÁŘÍ VYSTAČÍ	55
5.9	NÁZORY OBČANŮ NA ZVYŠOVÁNÍ VĚKU ODCHODU DO DŮCHODU	56
5.10	NÁZORY OBČANŮ NA MAXIMÁLNÍ ÚNOSNÝ DŮCHODOVÝ VĚK.....	57
5.11	NÁZORY OBČANŮ NA POTŘEBU INFORMOVANOSTI O CHYSTANÝCH ZMĚNÁCH DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU	58
5.12	NÁZORY OBČANŮ NA DOSTATEK INFORMACÍ O SOUČASNÉM DŮCHODOVÉM SYSTÉMU	59
5.13	NÁZORY OBČANŮ NA NEJČASTĚJŠÍ ZDROJ INFORMACÍ	60
6	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ.....	61
7	ZÁVĚR.....	63
	POUŽITÉ ZDROJE	66
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	70
	SEZNAM TABULEK	71
	SEZNAM GRAFŮ	72

ÚVOD

Problematika důchodových systémů a důchodových dávek je v poslední době velmi aktuálním a diskutovaným tématem, a to nejen v České republice. Neudržitelnost současného stavu z hlediska ekonomického i z hlediska demografického vývoje je předmětem mnoha diskuzí ekonomů, politiků, právníků, ale i sociologů. Sociální zabezpečení je nedílnou součástí sociální politiky každého státu, je prostředkem k jejímu uskutečňování. V teoretické části své bakalářské práce jsem po definici sociálního zabezpečení zúžila problém na popis důchodového pojištění, jeho historického vývoje, současného i navrhovaného systému, a na popis jednotlivých dávek důchodového pojištění a vybraných praktických souvislostí.

„Jeden z našich prvních poznatků, k němuž zpravidla dospějeme už v dětství, spočívá v tom, že většina věcí, které známe nebo vidíme kolem sebe, časem mění své vlastnosti – zpravidla k horšímu. Týká se to lidí, zvířat i předmětů neživé přírody. Stárnutí je všudypřítomnou součástí našeho života. Je to jediná fatální nutnost, které se nikdo a nic nemůže vyhnout“ (Gregorová, Galvas, 2000, s. 131). Stárnutí jako přirozený proces postupných nepříznivých změn v organismu s sebou přináší potřebu řešit tento problém jako sociální událost, kdy dochází k částečné či úplné ztrátě zdroje obživy, příjem z výdělečné činnosti je nahrazen dávkou důchodového pojištění. I když se tato problematika dotýká každého občana, ne každý jí přikládá patřičnou důležitost. Nicméně každý občan by měl být o navrhovaných změnách v důchodovém pojištění dostatečně informován, aby k nim mohl zaujmout postoj a v rámci svých možností se včas na stáří zabezpečit.

V praktické části proto formou dotazníkového šetření zjišťuji, jak je současný důchodový systém vnímán občany různých věkových kategorií, co vědí o tzv. parametrických změnách v důchodovém zákoně, jaké povědomí mají tyto občane o svých povinnostech v oblasti odvodu pojistného a o svých nárocích v čerpání dávek důchodového pojištění. Tyto poznatky následně vyhodnocuji a zjišťuji způsob, jakým se orgány, zabývající se důchodovou problematikou, vyrovnávají s nedostatečnou informovaností občanů.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ZÁKLADNÍ TERMINOLOGIE

V této kapitole vymezuji nejčastěji používané pojmy ve své bakalářské práci: sociální zabezpečení, sociální pojištění, důchodové pojištění.

1.1 Sociální zabezpečení

Podle Gregorové, Galvase (2000, s. 26) je sociální zabezpečení považováno za nejdůležitější nástroj realizace sociální politiky. Pojem sociální zabezpečení patří k těm pojmům, které jsou v obecné mluvě poměrně srozumitelné a chápané, avšak v okamžiku, kdy chceme podat jeho odbornou, vyčerpávající definici, dostáváme se do značných potíží. Žádná z doposud podaných definic nevyčerpává tento pojem plně a není obecně přijímána.

V České republice má sociální zabezpečení v různých právních předpisech různý obsah. V praxi se pojmu sociálního zabezpečení používá v různém pojetí; zahrnuje zabezpečení ve stáří, při invaliditě a při ztrátě živitele, zabezpečení v nemoci, při pracovním úrazu a nemoci z povolání, v mateřství a rodičovství, těhotenství a při nezaměstnanosti, dále pak sociální péči. Pojem sociální zabezpečení používají též mezinárodní dokumenty a téměř ve všech případech se pojmem sociálního zabezpečení rozumí hmotné zabezpečení ve výše uvedených životních situacích. Jak uvádí Večeřa (1996, s. 86): „Jednotlivá schémata sociálního zabezpečení nebyla vytvořena současně. Nejdříve byly řešeny otázky podpor chudým (poor law). Základní pojišťovací schémata pak byla počínaje rokem 1883 zaměřena na kompenzaci ztráty výdělku v důsledku nemoci, pak pracovního úrazu a nemoci z povolání, stáří, a nakonec byly uzákoněny podpory v nezaměstnanosti. Návazně pak byly vytvářeny další sociální dávky, např. rodinné přídatky.“

Komplexně bych pojem sociálního zabezpečení definovala podle Gregorové, Galvase (2000, s. 26) jako soubor právních norem, institutů, institucí a vztahů, jejichž účelem je předcházet možným sociálním rizikům, odstraňovat nepříznivé následky, které vzniknou jedincům v důsledku stanovených sociálních událostí, a vytvářet tak příznivé podmínky pro všestranný sociální rozvoj člověka.“

V souvislosti s tématem mé bakalářské práce budu užívat pojmu sociálního zabezpečení pouze ve smyslu § 2 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení: „Sociální zabezpečení podle tohoto zákona zahrnuje důchodové pojištění.“

1.2 Sociální pojištění

Sociální pojištění představuje na rozdíl od poměrně širokého pojmu sociální zabezpečení „institucionální systém, jímž se občan sám povinně zajišťuje pro případ budoucí pojistné události nebo někdo jiný (např. zaměstnavatel nebo stát) zajišťuje občana. Platná česká právní úprava (**z. 589/1999**) (*sic*) mluví o pojistném na sociální zabezpečení, které zahrnuje pojištění důchodové, pojištění nemocenské a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti. Toto pojistné je příjmem státního rozpočtu... Zdravotní pojištění, v některých zemích také zahrnované do sociálního pojištění, u nás tvoří oddělený systém spadající do kompetence MZ ČR.“ (Matoušek, 2008, s. 137). Při hledání nejvhodnější citace tohoto pojmu jsem se setkala s mnoha nepřesnostmi ve výkladu a především s nejednotností výkladu obsahu pojmu sociálního pojištění. Goldmann (2001) zahrnuje do sociálního pojištění nejen zdravotní a úrazové pojištění, ale také rodinné přídatky, které jsou dnes dávkou státní sociální podpory. (Dávkou nemocenského pojištění byly do r. 1994).

Výše citovaný Matoušek (2008, s. 137), lektorovaný Tomešem, ve své definici pojmu sociálního pojištění chybně cituje číslo zákona 589/1999 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení. (Jedná se zřejmě o překlep.) Správně má být: zákon č. **589/1992** Sb., o pojistném na sociální zabezpečení.

1.3 Důchodové pojištění

Důchodové pojištění zajišťuje plátcům pojistného při splnění určitých podmínek zabezpečení v životních situacích, jako je stáří, invalidita a úmrtí živitele. Je součástí (spolu s nemocenským pojištěním) sociálního zabezpečení ve smyslu zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení. Důchodové pojištění je v právním systému ČR povinné jen pro výdělečně činné osoby – ty jsou povinny do důchodového systému odvádět pojistné. Zůstává tedy skupina lidí, kteří důchodově pojištění nejsou (neplatí si ani dobrovolné důchodové pojištění) a pro stáří či případ invalidity nejsou zabezpečeni, případně jsou zabezpečeni nedostatečně. Většinou pak čerpají dávky sociální péče. Stiglitz (1997, s. 395) uvádí: „... Jestliže se společnost domnívá, že nelze souhlasit s tím, aby starý člověk trpěl, protože se mu nepodařilo vytvořit dostatečné prostředky pro období důchodu, a pokud se v takové situaci nachází významnější část obyvatelstva, je to důvod, proč tyto jedince ke spoření přinutit. Těm, kteří jsou schopni se dostatečně zajistit na léta důchodu,

se může zdát, že je nespravedlivé, aby museli nést náklady těch, kteří by mohli být dostatečně zajištěni, ale prostě špatně odhadli okolnosti. Z tohoto pohledu je důchodové pojištění (a životní pojištění) obecně prospěšným statkem, k jehož spotřebě nutí paternalistická vláda svého občana pro jeho vlastní dobro.“

1.3.1 Pojistné na důchodové pojištění

Důchodové pojištění je založeno na pojistném principu, tj. na pravidelném příspěvku – pojistného. Peněžní prostředky, které ČSSZ v souladu se zákonem č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti vybere, jsou příjmem státního rozpočtu. Povinnost platit pojistné mají zaměstnavatelé, zaměstnanci, osoby samostatně výdělečně činné a lidé, kteří se dobrovolně důchodově pojistili. Pojistné se vypočítává stanoveným procentem z vyměřovacího základu za rozhodné období (u zaměstnance je to kalendářní měsíc, u osob samostatně výdělečně činných kalendářní rok).

Sazby pojistného z vyměřovacího základu jsou aktuálně určeny takto:

- Zaměstnavatel platí 25 % - z toho 2,3 % na nemocenské pojištění, 21,5 % na důchodové pojištění a 1,2 % příspěvek na státní politiku zaměstnanosti,
- Zaměstnanec platí 6,5 % na důchodové pojištění, nemocenské pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti neplatí,
- Osoba samostatně výdělečně činná (dále jen OSVČ) platí 29,2 % - z toho 28 % na důchodové pojištění a 1,2 % na státní politiku zaměstnanosti. Nemocenské pojištění platí jen tehdy, pokud se k tomuto pojištění přihlásila.
- Osoba dobrovolně účastná důchodového pojištění platí 28 % z minimálního vyměřovacího základu, tj. 1 732 Kč měsíčně v roce 2011.

2 VÝVOJ DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU V HISTORICKÉM KONTEXTU

„Vznik českého termínu „pojištění“ a odvozených slov lze datovat do první poloviny 18. století. Předtím a ještě velmi dlouho potom se u nás souběžně říkalo „asekurace“ – odvozeně od staroitalského termínu „assicuranza“. Pojištění i asekurace jsou v češtině i ve většině ostatních evropských jazyků obsahově spojeny se slovy jistota, event. zabezpečení, bezpečnost. Pro ilustraci uveďme několik cizojazyčných ekvivalentů k termínu pojištění: poistenie, ubezpieczenie, osigurenje, insurance, assurance, assicurazione, seguro, Versicherung. Obdobně je tomu i s termínem zajištění.“ (Vostatek, 1996, s. 12).

O sociálním systému v ČR píše Arnoldová (2007, s. 89): „Sociální systém do r. 1996 byl velmi nákladný, jeden z nejdražších v Evropě. Současně to byl systém nepřehledný. Systém dávek byl neadresný, pomoc byla poskytována obecně a plošně. Na sociální účely vzhledem k ekonomickým možnostem vynakládal stát příliš mnoho veřejných prostředků, nedostatečně začleňoval do sociálního zajištění samotného občana a jiné nestátní sociální subjekty, byl relativně štedrý a poskytoval přemíru ochrany i těm, kteří ji nepotřebovali.“ Krebs (2007, s. 163) dále uvádí: „V rámci transformace systému sociálního zabezpečení na systém sociální ochrany obyvatelstva byly na počátku 90. let v České republice v souladu se Scénářem sociální reformy zahájeny práce na vytvoření tří na sebe navazujících relativně samostatných systémů – systému sociálního pojištění, státní sociální podpory a sociální pomoci. Tyto systémy se od sebe liší ve třech hlavních aspektech – jakou sociální situaci řeší, jakým způsobem jsou dávky v jednotlivých systémech financovány a jakým způsobem jsou tyto systémy organizačně zabezpečeny.“ Tyto aspekty vychází ze situací, kdy je třeba pomoci jednotlivcům či rodinám ve stavu hmotné či sociální nouze. Nad formou a účelností této pomoci se zamýšlí např. Giddens (2004 s. 112): „... americký (ale i evropský) sociální systém se stará pouze o to „kdo“, ale vůbec ho nezajímá „proč“ žádá o dávku sociálního zabezpečení. Jeden ze žadatelů uvedl: „Už deset let pobírám průběžně sociální dávky a za tu dobu jsem navštívil desítky úřadů, ale nikdy se mi nestalo, že by mi někdo položil – podle mého názoru naprosto zásadní – otázku: Co přesně máte za problém? Jak bychom vám mohli pomoci? Místo toho se ptají: Jaký je váš příjem? A kolik máte dětí?“

2.1 Historie sociálního pojištění od jeho počátků do roku 1989

Podle Kotouse, Munkové, Peřiny (1997) už od nejstarších dob historie člověka vznikaly a opakovaly se situace, kdy někteří lidé nemohli přiměřeně uspokojovat své potřeby. Tím se mj. komplikovalo fungování společenského svazku. Proto se těmito situacemi (nemoc, stáří, úmrtí člena rodiny) zabývala společenství nejrůznějšího druhu, od států a měst počínaje a institucemi profesními, hospodářskými a církevními konče. Sledování a vývoj sociální politiky značně komplikuje fakt, že hospodářství jednotlivých zemí se vyvíjelo v průběhu dějin nerovnoměrně. Proto nelze vznik novodobé sociální politiky jednoznačně datovat.

Různé státy v kontextu svých historických událostí řešily sociální politiku, resp. problém starých a invalidních občanů různě. Např. v r. 1530 vydává Jindřich VIII. zákony, na jejichž základě byla starým a práce neschopným lidem povolena žebrota – ostatní byli krvavě trestáni. V našich zemích byl podobný patent o žebrácích a tulácích vydán v roce 1661.

Nejblíže sociální politice a institutu pojištění měla svým charakterem svépomocná sdružení dělníků, která začala vznikat ve střední Evropě, především v Německu. Své kořeny mají však tato sdružení již v antickém Řecku a Římě a podobné instituty nacházíme i během středověku, kdy se formovaly na bázi cechů, případně jako náboženská sdružení (bratrstva). Náplní své činnosti mají pak nejblíže sociálně politické instituci sdružení horníků, o nichž jsou první záznamy již v 15. století. Píše o nich Tomeš (1993, s. 21): „Bratrstva zakládala podpůrné pokladny, do nichž menším dílem přispívali podnikatelé, větším horníci. Horníkům byly příspěvky strhávány z mezd. Pokladny zpravidla spravovala rada starších horníků, potvrzovaná těžaři. Tak vznikaly první fondy závodních institucí sociálního pojištění, které se v 19. století rozšiřovaly i na jiné podniky a existují v západních státech dodnes jako náhradní nebo nadlepšovací pojišťovací soustavy. Povinné zřizování bratrských pokladen v dolech bylo na našem území uzákoněno v roce 1854 a tím byl položen základ pro samostatné hornické pojištění, které u nás existovalo do roku 1948.“

Počátkem 19. století se ve střední Evropě začínají šířit podpůrné dělnické spolky, které vznikaly ponejvíce spontánně. Na novodobé sociální pojištění lze nahlížet jako na vyšší etapu ve vývoji těchto vzájemně podpůrných dělnických sdružení. První krok k založení novodobého sociálního pojištění byl učiněn ve Francii roku 1681, kdy byla zřízena neinterprofesní státní instituce k vyplácení důchodů vysloužilým námořníkům. Při sledování his-

torických zdrojů sociální politiky je zřejmé, že veřejná moc (zeměpán, panovník, stát) poskytoval zabezpečení především těm skupinám osob, o které měl zvláštní zájem či které považoval za zasloužilé. Jednalo se např. o vybrané příslušníky státní byrokracie a vojenské vysloužilce a poškozence. V 18. století se začíná vyvíjet systém odpočivných a zaopatřovacích platů, mezi něž patří výslužné, odbytné, vdovská penze a odbytné, sirotčí penze, apod. Postupem doby získává nárok na tyto platy stále širší okruh osob, jejichž pracovní poměr souvisí se státem, upřesňují se podmínky nároků. Jak uvádí Tomeš (1993, s. 22), první dva penzijní normály Rakouska-Uherska, zakládající nárok na penze, byly vydány v roce 1771 (pro vdovy a sirotky po zaměstnancích, kteří „věrně sloužili“) a v roce 1781 (pro zaměstnance). Podle Kotouse, Munkové, Peřiny (1997) pak v 18. století vznikaly další projekty, které se sociálnímu pojištění již přibližují. Jsou to projekty Daniela Defoe, Antoine Lavoisiera a Jeana Marie Condorceta. Postupně se začíná rýsovat myšlenka využívat ke zmírnění sociálních nejistot principu pojištění, koncipovat je jako interprofesní a organizovat je pod státním dohledem, případně zavést přímo státní pojištění a dát mu veřejnoprávní charakter. Tuto myšlenku jako první realizoval koncem 80. let 19. století v Německu kancléř Otto von Bismarck (1815-1898). V císařském poselství ze 17. listopadu 1881 byl vyložen Bismarckův sociálněpolitický program. Z přijatých sociálních zákonů mají klíčový význam tři: o nemocenském pojištění (1883), o úrazovém pojištění (1884) a o invalidním a starobním pojištění (1889).

Přestože v Rakousku-Uhersku byly myšlenky sociálního pojištění propracovávány stejně iniciativně jako v Německu (byl to důsledek opatření proti rostoucímu vlivu socialistů v době Pařížské komuny), jejich uzákonění naráželo ve složitějších politických poměrech Rakouska-Uherska na odpor těch, kdo ještě nedovedli ocenit význam sociálních reforem.

V Rakousku-Uhersku zahájil po vzoru Bismarcka tzv. novou politiku ve vztahu k dělníkům počátkem 80. let 19. století ministerský předseda hrabě Eduard Taaffe (1833–1895). První osnovy zákonů předložil už v letech 1883–1885, ovšem teprve v roce 1887 byl podobně jako v Německu císařským vyhlášením přijat první zákon o úrazovém pojištění, v roce 1888 pak zákon o nemocenském pojištění.

„Koncem 19. století začala vláda pracovat na osnově zákonů o důchodovém zabezpečení dělníků a úředníků. Revolučními událostmi na začátku tohoto století se práce na dělnické novele zdržely. Po stabilizaci sociálního neklidu opadl i zájem vlády o zavedení dělnického

důchodového pojištění. Práce na úřednickém penzijním pojištění byly dokončeny v roce 1907 a s účinností od roku 1909 byl schválen zákon o penzijním pojištění soukromých úředníků.“ (Tomeš, 1993, s. 22-23).

Jak dále uvádí Kotous, Munková, Peřina (1997, s. 21), bylo důchodové pojištění dělníků řešeno až zákonem č. 221/1924 Sb., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří, obecně zvaný „zákon o sociálním pojištění“. Tento zákon nabyl účinnosti 1. 7. 1926. Z tohoto zákona byli vyňati zaměstnanci, kteří byli zaopatřeni státem nebo zaměstnavateli poskytujícími zaopatření na úrovni penzijního pojištění (horníci, státní zaměstnanci). Nositelem tohoto pojištění byla Ústřední sociální pojišťovna. Současně byl přijat i zákon o starobních důchodech rolníků, který však pro odpor velkostatkářů nikdy nevstoupil v platnost. Pojištění zakládalo nárok mj. na nemocenské a různé formy důchodů – starobní, sirotčí, vdovský. Dále řešilo péči o válečné poškozence – renty a léčebnou péči a také péči o nezaměstnané.

Sociální politika 1. republiky držela krok s celosvětovým vývojem, a to jak v teorii, tak v praxi. Přispěla k tomu také sociální filozofie T. G. Masaryka. Rezervy sociálního pojištění byly značné, např. v roce 1937 činily 16 miliard Kč. Když se republiky zmocnil Hitler, použil tyto finanční prostředky na vedení války.

V prvních poválečných letech byly provedeny pouze dílčí úpravy, ucelenou koncepci představuje teprve Zákon o národním pojištění č. 99/1948 Sb., který byl připravován už za války, přijat byl v dubnu 1948 s platností od 1. 10. 1948. Podle Kotouse, Munkové, Peřiny (1997, s. 55) měl odstranit dědictví stavovsky diferencovaného sociálního pojištění z poloviny 20. let, budovaného podle bismarckovských principů. Byl silně ovlivněn Beveridgeovými myšlenkami, založenými na koncepci rovných příspěvků a dávek. Došlo zde ke sjednocení pojistných nároků pro jednotlivé skupiny pracujících (dělníci, zaměstnanci), pojištění bylo poprvé rozšířeno i na občany samostatně hospodařící. Byl zřízen Fond národního pojištění, do kterého přispívali zaměstnanci, zaměstnavatelé a stát. Tento zákon je odborníky hodnocen jako jeden z posledních demokratických kroků v oblasti sociální politiky našeho státu. Všechny další reformní kroky od počátku 50. let pak postupně znamenaly odbourávání pojistných principů a přejímání sovětských vzorů.

V roce 1956 proběhla další reforma (zákon č. 55/1956 Sb., účinný od r. 1957), která fakticky znamenala zánik národního pojištění a vznik systému státního sociálního zabezpečení.

Některé prvky tohoto zákona byly odstraněny až po reformách po r. 1989. Došlo ke snížení věkových hranic pro odchod do důchodu, zavedení tří pracovních kategorií a stanovení výhodnějších podmínek pro přiznání důchodu v preferovaných kategoriích. Toto opatření bylo převzaté z praxe v období nouze v Sovětském svazu a znamenalo porušení principu uniformity. Dosavadní způsob financování důchodového zabezpečení byl nahrazen financováním přímo ze státního rozpočtu. Vznikl tak jednopilířový, statický systém financovaný ze státního rozpočtu, vyznačující se vysokou mírou neprůhledného přerozdělování.

Podle Krebse (2007, s. 172), nejvíce deformací do systému důchodového zabezpečení přinesla reforma z roku 1964 (zákon č. 101/1964 Sb.). Z důvodu stagnace ekonomického růstu byla zavedena řada omezení, která silně oslabila principy zásluhovosti. Nejvýznamnější z nich bylo zavedení progresivní daně z důchodu, čímž byla porušena politicko-právní zásada nepřípustnosti odnětí jednou získaných práv. Tyto nedostatky odstranil teprve zákon č. 121/1975 Sb. Tento zákon sjednotil důchodové zabezpečení zaměstnanců a družstevních rolníků, zvýšil maximální hranice, čímž došlo k prohloubení zásluhového hlediska. Ani tento zákon však neuplatnil principy připojištění, které, jak ukazuje vývoj ve vyspělých zemích, jsou nutností.

Poslední „předrevoluční“ zákonná úprava v důchodových předpisech byla realizována zákonem č. 100/1988 Sb. Při návrhu tohoto zákona se vycházelo z toho, že většina hlavních principů soustavy sociálního zabezpečení v zásadě vyhovuje, tato úprava se pokusila opakovaně řešit narůstající diskrepanci mezi důchody a mzdou. Z dlouhodobého pohledu se však tento problém nepodařilo vyřešit. Tento zákon však poprvé definuje pojištění osob samostatně výdělečně činných.

2.2 Důchodový systém po roce 1989

Nejdůležitější změny v důchodovém systému ČR po r. 1989 podle Arnoldové (2007, s. 158–159) jsou následující:

- Byly zrušeny osobní důchody, tj. důchody, jejichž výše byla nad zákonem stanovenou výměrou zvýšena na základě politického rozhodnutí. Všechny důchody se vyplácejí v zákonné výši.

- Byly zrušeny preference vyplývající ze zaměstnání vykonávaných v tzv. I. a II. pracovní kategorii, tj. v zaměstnáních obzvláště namáhavých a rizikových. Nároky vyplývající z těchto preferencí však byly zachovány za období do zrušení kategorií.
- OSVČ je důchod vypočítáván stejným způsobem jako zaměstnancům.
- V roce 1993 bylo zavedeno pojistné jako zvláštní platba mimo daňový systém, příjmy z pojistného však zůstávají nadále příjmem státního rozpočtu. Od 1. 1. 1996 je pojistné odváděno na samostatný účet státního rozpočtu a tvoří v něm samostatnou příjmovou položku.
- V souvislosti se zavedením pojistného bylo nutné vybudovat a změnit celou organizaci sociálního zabezpečení včetně jejích orgánů.
- Pro stanovení výše důchodových dávek se stává rozhodnými doba, za niž je pojistné zapláceno a výše vyměřovacího základu, z něhož je pojistné placeno.
- V roce 1994 je založen systém penzijního připojištění se státním příspěvkem.
- Zcela nově byla zavedena možnost dobrovolného pojištění v rámci základního důchodového pojištění.
- Od 1. 1. 1996 (zákonem č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění) byla zavedena nová hmotněprávní úprava důchodového pojištění, jejímž cílem bylo restrukturalizovat dávkový systém tak, aby i přes nepříznivý demografický vývoj bylo možno v budoucnu nezvyšovat odvodové zatížení ekonomicky aktivních osob a nezvyšovat podíl sociálních výdajů na hrubém domácím produktu. Byla tak zahájena transformace důchodového zabezpečení (jako první ve státech střední a východní Evropy), která spočívala v postupném zvyšování věkových hranic, byla zavedena pružná věková hranice, prodlouženo rozhodné období pro zápočet výdělků (zrušeno 5 nejvýhodnějších z posledních 10 let), byla zpřesněna definice invalidity, zavedeny vdovecké důchody (naplněn princip rovnosti mužů s ženami a zajištěn soulad systému s pravidly Evropské unie).
- Další významné změny v důchodovém pojištění přinesl zákon č. 425/2003 Sb. s účinností od 1. 1. 2004, zákon č. 24/2006 Sb. s účinností od 1. 2. 2006, zákon č. 264/2006 Sb. s účinností od 1. 7. 2006 a zákon č. 267/2006 Sb. s účinností od 1. 7. 2006.

2.3 Parametrické změny v důchodovém zákoně od 1. 1. 2010

Těmito změnami se rozumí úpravy v oblasti důchodového pojištění, provedené zákonem č. 306/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Byl schválen Parlamentem dne 17. července 2008 a nabyl účinnosti v zásadě od 1. ledna 2010. Tyto změny jsou chápány jako první fáze připravované reformy. Mění se základní podmínky nároku na důchodové dávky i parametry pro výpočet jejich výše – proto se změny nazývají parametrické.

Týkají se úpravy důchodového věku, potřebné doby pojištění či koncepce invalidity. Po úpravách, které byly přijaty od 1. 1. 1996 zákonem č. 155/1995 Sb., se jedná o nejvýznamnější změny po roce 1989. Dosud získané nároky v oblasti důchodového pojištění zůstanou zachovány (oprávněná osoba v souvislosti s novou právní úpravou neztratí dříve splněné či plněné podmínky účasti v důchodovém systému), dílčí omezení se dotknou až důchodových nároků vzniklých v budoucnu. Účinky parametrických změn se začnou projevovat postupně tak, aby veřejnost měla dostatek času se novým podmínkám přizpůsobit.

- postupné prodloužení doby pojištění potřebné pro vznik nároku na starobní důchod z 25 roků na 35 roků včetně náhradních dob pojištění nebo na 30 roků bez náhradních dob pojištění,
- postupné omezení zápočtu náhradních dob pojištění i pro nárok na starobní důchod na 80 % s výjimkou těchto dob z titulu osobní péče o dítě ve věku do 4 let, o osobu, která je závislá na péči jiné osoby a výkonu bývalé základní vojenské služby,
- plynulé pokračování v postupném zvyšování důchodového věku na 65 let u mužů a žen, které nevychovaly žádné dítě nebo jedno dítě a 62 až 64 let u žen (podle počtu vychovaných dětí), pokud vychovaly aspoň dvě děti a v souvislosti s tím i věkové hranice pro nárok na starobní důchod při získání kratší doby pojištění,
- postupné prodloužení období pro předčasný odchod do starobního důchodu ze tří na pět roků,

- zrušení podmínky pro nárok na výplatu starobního důchodu vedle příjmu z výdělečné činnosti, která spočívá ve sjednání pracovního vztahu nejdéle na dobu jednoho roku,
- zvyšování procentní výměry starobního důchodu za dobu výdělečné činnosti po vzniku nároku na starobní důchod při souběžném pobírání tohoto důchodu v plné výši, a to o 0,4 % výpočtového základu za každých 360 kalendářních dnů nebo při pobírání tohoto důchodu v poloviční výši, a to o 1,5 % výpočtového základu za každých 180 kalendářních dnů,
- změna plného invalidního důchodu na důchod starobní ve stejné výši při dosažení věku 65 let,
- sjednocení dosavadní pevné věkové hranice pro „trvalý“ nárok žen na vdovský důchod (nyní 55 let) a mužů na vdovecký důchod (nyní 58 let) na věk o 4 roky nižší, než činí důchodový věk pro muže stejného data narození,
- nové vymezení invalidity (zavedení třístupňové invalidity) s „trvalou“ ochranou výše dosavadních částečných invalidních důchodů v případě změny invalidity ze II. stupně invalidity na I. stupeň (dosud existovaly dva druhy invalidních důchodů, a to plný invalidní důchod a částečný invalidní důchod),
- sjednocení věkové hranice, ke které se zjišťuje tzv. dopočtená doba pro výši procentní výměry invalidního důchodu, pro muže a ženy (pro muže i ženy důchodový věk stanovený pro ženy stejného data narození, které nevychovaly žádné dítě),
- zrušení doby studia po 18. roce věku získané v období po účinnosti návrhu zákona jako náhradní doby pojištění s výjimkou posuzování nároku na invalidní důchody,
- zvýšení redukce procentní výměry při předčasném odchodu do důchodu, a to od třetího roku (za každých i započatých 90 kalendářních dnů z doby ode dne, od kterého se přiznává starobní důchod, do dosažení důchodového věku činí snížení procentní výměry důchodu 0,9 % výpočtového základu za období prvních 720 kalendářních dnů a 1,5 % výpočtového základu od 721. kalendářního dne),
- zpřísnění podmínek nároku na tzv. poměrný starobní důchod (dosud bylo třeba dosáhnout věku 65 let a potřebné doby pojištění alespoň 15 let), jeho výše se nově od-

vozuje od důchodového věku muže stejného data narození, ke kterému se přičítá vždy 5 let a potřebná doba pojištění se zvyšuje postupně až na 20 let

- rozšiřuje se okruh tzv. kvalifikovaných důvodů, pro které může účast na dobrovolném důchodovém pojištění trvat na základě přihlášky bez časového omezení.

Zdroj: <<http://www.mpsv.cz/cs/5596>>,

<http://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/A9C34D4B-14AE-4F08-BB2A-41BB7802DE6C/0/Letak_zmenyDP2010_web.pdf>

3 ČESKÝ DŮCHODOVÝ SYSTÉM

Důchodové pojištění je v ČR založeno na zásadě sociální solidarity, a to mezigenerační. Základní důchodový systém je financován průběžně, tedy ze zdrojů, které jsou vytvořeny ekonomicky aktivním obyvatelstvem. Tento systém je podle všech ekonomických ukazatelů do budoucna z hlediska vývoje ekonomického i demografického neudržitelný, je potřeba přijmout důchodovou reformu, podle níž by se měl důchodový systém v ČR podobně jako v jiných zemích skládat ze 3 pilířů:

- Povinné základní důchodové pojištění (tj. současný systém upraven tzv. parametrickými změnami, jako např. navyšování věku odchodu do důchodu).
- Individuální kapitálové pojištění a spoření, tzv. opt-out systém (v souvislosti se světovou ekonomickou krizí v poslední době velmi diskutovaný).
- Doplňkové, příspěvkově definované penzijní připojištění se státním příspěvkem.

3.1 Popis současného systému

Důchodový systém každého státu vychází především z hospodářských a finančních možností dané společnosti v dané etapě jejího vývoje. K rozdílům v konstrukci podmínek nároku na starobní důchod vede především rozdílné pojetí starobního věku, míra nezaměstnanosti a také historický kontext vývoje zabezpečení starých lidí v jednotlivých státech. Jak uvádí Gregorová, Galvas (2000, s. 137): „Pro současnou českou úpravu stanovení důchodového věku je typické postupné jeho prodlužování... Důvody takového prodlužování jsou především demografické, zejména stárnutí populace a jeho ekonomické důsledky na počátku 21. století.“

V ČR hovoříme o všeobecném povinném státním zabezpečení v souvislosti s důchodovým pojištěním, poněvadž stát od sebe ještě neoddělil financování a provádění tohoto pojištění. Občan se na něm podílí přímými platbami (pojistným na sociální zabezpečení), avšak tyto platby se spolu s dalšími stávají příjmovými položkami státního rozpočtu. Toto pojistné se sice od r. 1996 vede na samostatném účtu, ale není od státního rozpočtu odděleno (tvoří zhruba jeho třetinu). Tento účet byl z hlediska výběru pojistného a výplaty dávek mnoho let přebytkový, nebyla tedy politická vůle jej od státního rozpočtu oddělit. Pojistné jako příjem státního rozpočtu bylo použito i na jiné výdaje, aniž by byla tvořena finanční rezerva pro

vznik odděleného důchodového systému (uvádí se, že finanční rezerva by měla činit nejméně trojnásobnou částku, která se měsíčně na důchodech vyplácí).

Český důchodový systém se v současné době skládá ze dvou částí. Prvním pilířem je povinné základní důchodové pojištění, dávkově definované (DB) a průběžně financované (PAYGO čili Pay-As-You-Go). Je univerzální a zabezpečuje všechny ekonomicky aktivní osoby, přičemž právní úprava je jednotná pro všechny pojištěnce. Odchytky existují pouze v oblasti organizačního a administrativního zabezpečení pro tzv. silové resorty (např. vojáci, policisté, hasiči, příslušníci Vězeňské stráže), nositelem důchodového zabezpečení zde není Česká správa sociálního zabezpečení, ale příslušné ministerstvo (Ministerstvo vnitra, Ministerstvo obrany, Ministerstvo spravedlnosti).

Vedle toho existuje dobrovolné doplňkové, příspěvkově definované (DC), kapitálově financované penzijní připojištění se státním příspěvkem. Podle terminologie EU lze toto připojištění považovat za třetí pilíř důchodového systému. Součástí třetího pilíře jsou i produkty komerčních pojišťoven – zejména životní pojištění.

Zatímco důchod ze základního (prvního) pilíře pobírá více než 99 % obyvatel ČR ve věku vyšším, než je věková hranice pro nárok na starobní důchod, důchody přiznávané ze třetího pilíře se zatím podílejí na příjmech důchodců zanedbatelnou měrou. Tento pilíř nespadá pod Ministerstvo práce a sociálních věcí, ale je v působnosti Ministerstva financí.

V členských státech EU stále více zaváděný druhý pilíř kapitálového financování (zaměstnavatelské penzijní systémy) v českém důchodovém systému zatím neexistuje, v návrzích na změnu důchodového systému by každý občan v rámci druhého pilíře měl mít možnost část svých finančních prostředků (navrhuje se 3-5 %), které odvádí na důchodové zabezpečení, odvést na svůj privátní důchodový účet. Podmínkou takového kroku by však bylo, že na tento účet by platil ještě o další 2 % navíc. Celkově by tedy platil namísto současných 28 % celkem 30 %, z toho 5-7 % na privátní účet, kde by se mu finanční prostředky měly zhodnocovat.

Důchodový systém v ČR je založen na tzv. průběžném financování vyplácených důchodů, tedy na principu, že produktivní část společnosti „vydělává“ i na seniory. Tento model je samozřejmě efektivní pouze tehdy, pokud se trvale nezvyšuje počet důchodců a je dostatek lidí v aktivním věku, kteří do systému platí. Demografický vývoj v ČR se však vyvíjí zcela opačně – starších lidí přibývá a aktivních plátců pojistného ubývá (k 30. 6. 2010 přispívalo

na jednoho starobního důchodce 2,21 poplatníků – viz tisková zpráva ČSSZ, vydaná 25. 8. 2010 <<http://www.cssz.cz/cz/novinky/>>). V letech 2008 až 2009 žilo v ČR přibližně 1,4 milionu obyvatel starších 65 let. Podle odhadů by jejich počet v roce 2020 měl stoupnout na 2,35 milionu. Neřešení této situace může znamenat buď zachování výše stávajících důchodů a stále vyšší deficit důchodového systému vedoucí k jeho kolapsu, nebo stále nižší důchody, anebo stále vyšší odvody s negativním dopadem na zaměstnanost.

V rámci postupného zavádění důchodové reformy v ČR tedy v současnosti dochází:

- ke zvyšování důchodového věku,
- ke snižování státní penze,
- ke zpřísnování podmínek na výplatu důchodu (potřebná doba pojištění),
- k většímu znevýhodnění předčasných důchodů,
- k vedení občanů k větší odpovědnosti a jejich zapojení do penzijních fondů.

(Podklady k návrhům důchodové reformy, 2010)

3.2 Dávky důchodového pojištění

Při splnění podmínek, definovaných v zákoně č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění (především podmínka dosažení věku, potřebná doba pojištění, uznání invalidity) jsou z důchodového pojištění vypláceny tyto dávky:

- starobní důchod
- invalidní důchod (I., II. nebo III. stupně)
- pozůstalostní důchody (vdovský, vdovecký, sirotčí důchod)

3.2.1 Starobní důchod

V ČR má občan nárok na přiznání starobního důchodu, pokud dosáhl důchodového věku a získal potřebnou dobu pojištění. Věk pro odchod do důchodu je rozdílný pro muže a ženy

– u žen závisí na počtu vychovaných dětí. **Potřebná doba pojištění** pro odchod do starobního důchodu v roce 2010 je 26 let a postupně se bude prodlužovat až na 35 let takto:

tabulka 1: Potřebná doba pojištění pro odchod do starobního důchodu

Kalendářní rok, v němž je dosaženo důchodového věku	Potřebná doba pojištění
před rokem 2010	25 let
2010	26 let
2011	27 let
2012	28 let
2013	29 let
2014	30 let
2015	31 let
2016	32 let
2017	33 let
2018	34 let
po roce 2018	35 let

Důchodový věk pojištěnců můžeme roztrdit do 3 skupin podle data narození pojištěnců, pohlaví a počtu vychovaných dětí takto:

- U pojištěnců narozených před rokem 1936 činí důchodový věk u mužů 60 let a u žen 53 až 57 let podle počtu vychovaných dětí.
- U pojištěnců narozených v období od roku 1936 do roku 1968 se důchodový věk postupně zvyšuje až na 65 let pro muže a pro ženy, které nevychovaly žádné dítě nebo vychovaly 1 dítě a dále na věk 62 až 64 let u ostatních žen podle počtu vychovaných dětí. Princip zvyšování důchodového věku zůstává v zásadě nezměněn, tzn. o 2 měsíce u mužů a o 4 měsíce u žen za každý započatý kalendářní rok z doby po 31. 12. 1995.
- U pojištěnců narozených po roce 1968 činí důchodový věk 65 let u mužů a 62 až 65 let pro ženy podle počtu vychovaných dětí.
- Pokud bude od října 2011 přijata tzv. „malá“ důchodová reforma, předpokládá se, že důchodový věk pro ženy od ročníku 1954 se bude zvyšovat o šest měsíců za rok (místo dosavadních 4 měsíců) s předpokládanou účinností od r. 2015.

Výpočet starobního důchodu se skládá ze základní a procentní výměry. **Základní výměra** je stejná pro všechny druhy důchodů a k 1. 1. 2011 činí 2 230 Kč měsíčně. **Procentní výměra** se stanoví procentní sazbou z výpočtového základu. Pro jeho stanovení je třeba znát

osobní vyměřovací základ (dále jen OVZ). Ten – zjednodušeně řečeno – tvoří měsíční průměr ročních příjmů, dosažených v rozhodném období (zpravidla od roku 1986 do kalendářního roku, který předchází roku, v němž se důchod přiznává). Celkové příjmy za každý jednotlivý kalendářní rok rozhodného období se přitom pro účely stanovení výše OVZ navyšují za pomoci koeficientů (odvozených od statistiky zjištěného průměru dosažených příjmů všech pojištěnců), čímž se tyto příjmy přizpůsobují cenové hladině existující v roce přiznání důchodu. Takto vypočtený průměrný měsíční výdělek (OVZ) se ovšem upravuje, neboli redukuje. Redukční hranice v roce 2011:

- Plně se započítává částka do 11 000 Kč
- Z částky přesahující 11 000 Kč, nejvýše však do 28 200 Kč, se započítává 30 %
- Z částky přesahující 28 200 Kč se započítává 10 %

Redukcí je sledována solidarita vysokopříjmových skupin pojištěnců s těmi nízkopříjmovými, jejíž uplatnění je v průběžném důchodovém systému s omezeným množstvím finančních prostředků zcela nezbytné. Nálezem Ústavního soudu č. 135/2010 Sb., ze dne 16. 4. 2010 však byly obě redukční hranice pro výpočet všech druhů důchodů zrušeny s odkladem do 30. 9. 2011. Do této doby musí být přijata a zavedena nová zákonná úprava, která má nastavené parametry změnit. Dochází k tomu v souvislosti s navýšením maximálního vyměřovacího základu pro odvod pojistného na důchodového pojištění, z důvodu principu přiměřenosti by se měly tedy zvýšit také redukční hranice. Pouhé úpravy těchto redukčních hranic by znamenaly navýšení finančních prostředků na výplatu vyšších důchodů, realizace bude tedy nejspíše spočívat v širší úpravě celého systému tak, aby byla zajištěna jeho finanční udržitelnost.

Nejnižší procentní výměra je 770 Kč měsíčně.

Na procentní výměru má také vliv celková doba pojištění.

Od 1. 1. 2010 může poživatel starobního důchodu přiznaného podle § 29 zákona o důchodovém pojištění pracovat v jakémkoli rozsahu, nemusí si již pracovněprávní vztah sjednávat na dobu určitou (nepřesahující 1 rok). Kromě toho má možnost na základě své žádosti si zvolit při souběžném výkonu výdělečné činnosti výplatu starobního důchodu v plné výši, v poloviční výši, nebo o výplatu nežádat vůbec. Úprava (zvýšení) důchodu pak vypadá následovně:

- Nepobírá priznaný starobní důchod – výše procentní výměry SD se zvyšuje za každých 90 kal. dnů výdělečné činnosti po přiznání SD o 1,5 % výpočtového základu.
- Pobírá SD v poloviční výši – výše procentní výměry SD se zvyšuje za každých 180 kal. dnů výdělečné činnosti po přiznání SD o 1,5 % výpočtového základu.
- Pobírá SD v plné výši – výše procentní výměry SD se zvyšuje za každých 360 kal. dnů výdělečné činnosti po přiznání SD o 0,4 % výpočtového základu. Toto zvýšení náleží vždy po 2 letech, pokud výdělečná činnost trvala nepřetržitě po tuto dobu, nebo po skončení výdělečné činnosti.

Vyplácené důchody vláda zvyšuje nařízením, podmínkou pro zvýšení je, že zvýšení cen činí alespoň 2 %. Zvýšení se stanoví tak, aby u průměrného starobního důchodu činilo částku odpovídající nejméně 100 % růstu cen zjištěného za stanovené období a dále též částku odpovídající nejméně jedné třetině růstu reálné mzdy zjištěného za stanovené období.

Občanům, kteří se dožijí 100 let se zvyšuje procentní výměra důchodu o 2 000 Kč měsíčně. Jedná se o finanční příspěvek, který slouží k pokrytí zvýšených životních nákladů souvisejících se stářím. Ke konci září 2010 bylo v ČR 606 stoletých a víceletých důchodců, z toho 512 žen.

Česká správa sociálního zabezpečení vyplácela k 30. 9. 2010 celkem 2 254 779 starobních důchodů (včetně předčasných). Průměrná výše sólo starobního důchodu činila 10 101 Kč, z toho u mužů 11 216 Kč a u žen 9 178 Kč. Průměrný věk důchodců činil 68 let. Nejvyšší průměrný starobní důchod pobírali důchodci v Praze – 10 794 Kč, nejnižší v Olomouckém kraji – 9 813 Kč. Zdroj: Tisková zpráva ČSSZ, vydaná 4. 11. 2010 na <http://www.cssz.cz/cz/novinky/>.

3.2.2 Starobní důchod před dosažením důchodového věku (předčasný důchod)

Od 1. 1. 2010 zákon o důchodovém pojištění upravuje již jeden druh předčasného starobního důchodu, a to podle § 31. Nárok na předčasný starobní důchod vzniká nejdříve ode dne, od kterého do dosažení důchodového věku chybí nejvýše 3 roky. Přiznání předčasného starobního důchodu je nevratné, neboť vylučuje nárok na řádný starobní důchod.

Základní výměra zůstává stejná, tj. 2 230 Kč od 1. 1. 2011, procentní výměra se snižuje za každých i započatých 90 kal. dnů, o které se pojištěnci přiznává důchod před dosažením důchodového věku, následovně:

- 0,9 % výpočtového základu za období prvních 720 kal. dnů (od října 2011 se pravděpodobně zvýší na 1,2 %)
- 1,5 % výpočtového základu za období od 721. kal. dne

Výše procentní výměry po tomto snížení však nesmí být nižší než 770 Kč.

Na výplatu předčasného SD není nárok, pokud poživatel tohoto důchodu vykonává výdělečnou činnost v rozsahu, který zakládá účast na důchodovém pojištění, nebo pobírá podporu v nezaměstnanosti. Ode dne dosažení důchodového věku se posuzují podmínky pro výplatu předčasného SD jako u řádného SD. (Tzn. výdělečná činnost při souběhu s pobíráním SD není omezena).

3.2.3 Starobní důchod s mezinárodním prvkem

Vstupem České republiky do Evropské unie 1. 5. 2004 se začaly na ČR vztahovat principy koordinace platné v EU. Znamená to, že se i nadále aplikují právní předpisy jednotlivých členských států a koordinačních nařízení EU, která mají před národní právní úpravou přednost a zajišťují jejich vzájemnou provázanost. Nařízení rovněž zlepšují podmínky pro migraci a zabezpečují právní ochranu osob migrujících mezi státy EU. V současné době uvedená nařízení aplikuje 31 států (členské státy EU - Belgie, Bulharsko, Česká republika, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Irsko, Itálie, Kypr, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Maďarsko, Malta, Německo, Nizozemsko, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Řecko, Slovensko, Slovinsko, Velká Británie, Španělsko, Švédsko, dále smluvní státy Dohody o Evropském hospodářském prostoru - Island, Lichtenštejnsko, Norsko a Švýcarsko).

Koordinace sociálního zabezpečení je podle uvedených nařízení založena na čtyřech základních principech:

- Rovnost zacházení a zákaz diskriminace – jste-li pojištěni v členském státě, podléháte stejným právům a povinnostem jako státní příslušníci dotyčného státu.

- Aplikace právního řádu jednoho státu – v daný okamžik můžete být pojištěni pouze v jednom členském státě.
- Sčítání dob pojištění, tzv. agregace dob – nezískáte-li potřebnou dobu pojištění pro vznik nároku na důchod v jednom členském státě, připočtou se k této době pojištění i doby pojištění získané v jiných členských státech.
- Zachování nabytých práv, export dávek – získáte-li nárok na dávku v jednom členském státě, dávka vám bude vyplacena i v případě, kdy se přestěhujete do jiného členského státu.

Obecně lze tedy říci, že aplikace koordinačních nařízení EU nesmí postavit dotyčnou osobu do postavení horšího, nežli by tomu bylo při aplikaci pouze národní normy anebo mezinárodní smlouvy. Postavení pojištěnce se posuzuje v rámci celého systému sociálního zabezpečení, pokud není stanoveno jinak. Důchodový věk i podmínky potřebné doby pojištění pro odchod do důchodu se v jednotlivých členských státech EU liší.

tabulka 2: Věk pro odchod do důchodu v členských státech EU

Země	Normální důchodový věk		Minimální důchodový věk	
	Muži	Ženy	Muži	Ženy
Belgie	65	61-65	60	60
Bulharsko	60	63		
Dánsko	65-67	62-67	55	55
Estonsko	63	60-63	60	57-60
Finsko	65	65	60	60
Francie	60	60		
Island	67	67		
Irsko	65	65		
Itálie	65	60		
Kypr	65	65	63	63
Lichtenštejnsko	65	62	60	60
Maďarsko	62	62	59	59
Malta	61-65	60		
Litva	62,5	60		
Lotyšsko	62	62	60	60
Lucembursko	65	65	57-60	57-60
Německo	65	65	60-63	60-63
Nizozemsko	65	65		
Norsko	67	67	62	62
Polsko	65	60		55
Portugalsko	65	65	55	55
Rakousko	65	60	60	55
Rumunsko	65	60		

Řecko	65	60	60	55
Slovensko	62	62	60	60
Slovinsko	64-65	55-61		
Španělsko	65	65	60	60
Švédsko	65	65	61	61
Švýcarsko	65	64		
Velká Británie	65	60		

Zdroj: <http://www.cssz.cz/cz/evropska-unie/duchodove-pojisteni/duchodovy-vek.htm>.

Podle Evropská komise by se do důchodu mělo v r. 2060 odcházet v 70 letech. Toto doporučení bylo vydáno ohledně udržitelnosti penzijních systémů. Uvádí se v něm, že Evropané pracují méně než Američané nebo Japonci, přestože se dožívají zhruba stejného věku.

Nárok na důchod a jeho výše u osob pojištěných na území ČR, které nezískaly doby pojištění v jiném členském státě EU, se posuzuje pouze podle českých právních předpisů. V případě dob zaměstnání v členském státě EU se při splnění stanovených podmínek uplatňuje princip sčítání dob pojištění.

K uplatnění nároku na důchod z více států EU stačí podat žádost pouze v jednom státě – považuje se tak za žádost uplatněnou ve všech členských státech EU, kde byl žadatel pojištěn. Žádost o důchod se podává obvykle ve státě bydliště žadatele. Důchod je pak na žádost důchodce vyplácen do toho členského státu EU, který si určí.

Jestliže pojištěnec získá dobu potřebnou pro nárok na důchod v jednom státě bez přihlédnutí k cizím dobám pojištění, bude mu přiznán tzv. plný důchod. Jeho výše bude určena pouze na základě vnitrostátních právních předpisů. Pokud pojištěnec získá v některém státě nárok na důchod pouze s přihlédnutím k cizím dobám pojištění, bude mu přiznán tzv. dílčí důchod.

Pokud se jedná o nároky na důchodové dávky z tzv. nesmluvních států, tyto se řídí pouze předpisy daného státu.

3.2.4 Invalidní důchod

Od 1. 1. 2010 došlo k zásadním koncepčním změnám v posuzování nároků na důchody podmíněné dlouhodobým nepříznivým zdravotním stavem (invalidní důchody) a ve způsobu

bu stanovení jejich výše. Jedná se především o nové vymezení definice invalidity spočívající v zavedení tří stupňů invalidity namísto invalidity plné a invalidity částečné. V souvislosti s touto změnou dochází zároveň k nahrazení dvou dávek (plného invalidního a částečného invalidního důchodu) jedinou dávkou (invalidním důchodem prvního až třetího stupně), jehož výše se stanoví v závislosti na zjištěném stupni invalidity. Pojištěnec je invalidní, jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu nastal pokles jeho pracovní schopnosti nejméně o 35 % , přičemž pokud jeho pracovní schopnost poklesla:

- 35 až 49 % , jedná se o invaliditu prvního stupně,
- 50 až 69 % , jedná se o invaliditu druhého stupně,
- 70 % a více, jedná se o invaliditu třetího stupně.

Zdravotní stav posuzují lékaři OSSZ, procentní míra poklesu schopnosti soustavné výdělečné činnosti je dána *Vyhláškou MPSV č. 284/1995 Sb., kterou se provádí zákon o důchodovém pojištění.*

Podmínkou pro získání nároku na invalidní důchod je také získání potřebné doby pojištění před vznikem invalidity:

tabulka 3: Potřebná doba pojištění pro nárok na invalidní důchod

Potřebná doba pojištění pro nárok na invalidní důchod činí u pojištěnce ve věku	
do 20 let	méně než 1 rok
od 20 let do 22 let	1 rok
od 22 let do 24 let	2 roky
od 24 let do 26 let	3 roky
od 26 let do 28 let	4 roky
nad 28 let	5 roků (Musí být splněno v posledních 10 letech před vznikem invalidity)

Pro vznik nároku na invalidní důchod (bez ohledu na stupeň invalidity) se za dobu pojištění (na rozdíl od vzniku nároku na starobní důchod) považuje také doba studia na střední nebo vysoké škole v ČR.

Nárok na invalidní důchod zaniká ze zákona dnem, pokud jeho poživatel dosáhl věku 65 let, tímto dnem vzniká nárok na starobní důchod ve stejné výši.

Výpočet invalidního důchodu je obdobný jako u starobního důchodu – sestává ze základní a procentní výměry. Výše procentní výměry invalidního důchodu se stanoví procentní saz-

bou z výpočtového základu za každý celý rok doby pojištění a dopočtené doby získané do dosažení důchodového věku, a to v závislosti na stupni invalidity:

tabulka 4: Procentní sazba výpočtového základu pro stanovení výše procentní výměry ID

Procentní sazba výpočtového základu za každý celý rok doby pojištění činí:	
u ID pro invaliditu prvního stupně	0,5 %
u ID pro invaliditu druhého stupně	0,75 %
u ID pro invaliditu třetího stupně	1,5 %

Dojde-li podle posudkového lékaře OSSZ u poživatele invalidního důchodu z důvodu zhoršení nebo zlepšení zdravotního stavu ke změně stupně invalidity, stanoví se nová výše procentní výměry.

Ke konci září 2010 vyplácela ČSSZ 468 267 invalidních důchodů (prvního, druhého nebo třetího stupně). Zdroj: Tisková zpráva ČSSZ, vydaná 4. 11. 2010 na <http://www.cssz.cz/cz/novinky/>.

3.2.5 Vdovský a vdovecký důchod

Vdovský a vdovecký důchod – vdova nebo vdovec má nárok na vdovský nebo vdovecký důchod po manželovi nebo manželce, jestliže zemřelý či zemřelá pobírala starobní důchod, nebo pobírala invalidní důchod, ke dni úmrtí splnil/a podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na ID, nebo ke dni úmrtí splnil/a podmínky nároku na starobní důchod, nebo zemřel/a následkem pracovního úrazu.

Vdovský či vdovecký důchod náleží po dobu 1 roku od smrti manžela/ky. Nárok na vdovský či vdovecký důchod po 1 roce od smrti manžela/ky má vdova či vdovec tehdy, pokud: pečuje o nezaopatřené dítě, pečuje o dítě nebo rodiče své či manžela, kteří jsou závislí na péči jiné osoby, je invalidní ve třetím stupni, dosáhl/a alespoň věku o 4 roky nižšího, než činí důchodový věk pro muže stejného data narození (před 1. 1. 2010 bylo rozhodující dosažení věku 55 let u žen, 58 let u mužů, od října 2011 bude pravděpodobně dále zpřísněno). Nárok na vdovský nebo vdovecký důchod vznikne znovu, jestliže se splní některá z výše uvedených podmínek do pěti roků po zániku dřívějšího nároku na vdovský či vdovecký důchod.

Vdovský i vdovecký důchod se rovněž skládá ze základní a procentní výměry. Procentní výměra činí 50 % procentní výměry starobního nebo invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně, na který měla nebo by měla nárok zemřelá osoba v době smrti.

Jsou-li splněny podmínky nároku na výplatu starobního i na výplatu vdovského (vdoveckého) důchodu, vyplácí se nejvyšší důchod v plné výši včetně základní výměry a z vdovského (vdoveckého) důchodu se vyplácí polovina procentní výměry.

Nárok na vdovský či vdovecký důchod zaniká uzavřením nového manželství, vdově/vdovci však náleží ještě částka ve výši 12 měsíčních splátek ode dne, kdy nárok zanikl. Nárok na vdovský/vdovecký důchod zaniká také dnem právní moci rozhodnutí soudu o tom, že vdovec/vdova úmyslně způsobil/a smrt manžela/ky.

3.2.6 Sirotčí důchod

Nezaopatřené dítě má nárok na sirotčí důchod po svém rodiči (osvojiteli) nebo po osobě, která dítě převzala do péče, jestliže tato osoba pobírala starobní důchod nebo invalidní důchod, ke dni smrti splnila podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod nebo starobní důchod nebo zemřela následkem pracovního úrazu.

Oboustranně osirelé dítě má nárok na sirotčí důchod po každém z rodičů.

Rovněž sirotčí důchod se skládá ze základní a procentní výměry, výše procentní výměry činí 40 % procentní výměry starobního důchodu nebo invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně, na který by měl zemřelý nárok v době smrti.

Nárok na sirotčí důchod zaniká osvojením nebo proto, že dítě přestalo být nezaopatřené.

Ke konci září 2010 vyplácela ČSSZ 713 090 pozůstalostních důchodů (vdovských, vdoveckých a sirotčích). Zdroj: Tisková zpráva ČSSZ, vydaná 4. 11. 2010 na <http://www.cssz.cz/cz/novinky/>.

Informace a podklady ke kapitole 3.2 jsou čerpány ze *Zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, v platném znění*, z *Vyhlášky MPSV č. 284/1995 Sb., kterou se provádí zákon o důchodovém pojištění, v platném znění*, z internetového zdroje

<<http://www.cssz.cz>> a z publikací ČSSZ *Sociální zabezpečení 2010, Změny v důchodovém pojištění od 1. ledna 2010* a *Příručka budoucího důchodce v roce 2010*.

3.3 Povinnosti zaměstnavatelů v důchodovém pojištění

Povinnosti (úkoly) zaměstnavatelů v sociálním zabezpečení definuje zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, v platném znění, v § 35a až § 46.

Obecně se jedná o povinnost vést potřebné záznamy o skutečnostech rozhodných pro nárok na dávky důchodového pojištění a předkládat je příslušným orgánům sociálního zabezpečení. Zaměstnavatel je tedy povinen vést evidenci údajů, která obsahuje: identifikační údaje zaměstnanců, vznik a skončení pracovněprávního vztahu, který zakládal účast na důchodovém pojištění, vyměřovací základy, doby dočasné pracovní neschopnosti, doby pracovního volna bez náhrady příjmu a neomluvené nepřítomnosti v práci, údaj o tom, zda zaměstnanec pobírá starobní či invalidní důchod. Na základě uvedených údajů pak zaměstnavatel vystavuje svému zaměstnanci **evidenční list důchodového pojištění (dále jen ELDP)**, kde uvádí všechny údaje, z nichž se vychází při výpočtu důchodových nároků občana. Na ELDP jsou uvedeny doby pojištění, výše výděлку a vyloučené doby. Do 31. 12. 2003 uzavírali zaměstnavatelé ELDP zaměstnanci poté, co u nich ukončil pracovní poměr, a pak je předávali ČSSZ. Od 1. 1. 2004 musí zaměstnavatelé vyhotovovat ELDP vždy po uplynutí kalendářního roku trvání výdělečné činnosti, případně v průběhu kalendářního roku, došlo-li ke skončení zaměstnání. Od 1. 1. 2010 jsou nově zaměstnavatelé povinni vést ELDP také pro všechny zaměstnané poživatele starobního důchodu. ELDP pak musí zaměstnavatel předat ČSSZ a stejnopis dát zaměstnanci. Občané tak mají průběžnou kontrolu nad svým pojištěním.

Od 1. 1. 2010 se zcela ruší povinnost škol předkládat údaje o studiu svých studentů.

U osob samostatně výdělečně činných tyto povinnosti přebírá příslušná Okresní správa sociálního zabezpečení. ELDP vyhotovuje a odesílá na základě podaného Přehledu o příjmech a výdajích a zaplaceného pojistného. Roční výpis ELDP za předchozí rok je OSVČ každoročně odeslán v průběhu měsíce září.

3.4 Důchodové pojištění osob samostatně výdělečně činných

Osoby samostatně výdělečně činné (dále jen OSVČ) jsou specifickou skupinou plátců pojistného na důchodové pojištění. Kdo se považuje za OSVČ je definováno v § 9, odst. 2 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Povinná účast na důchodovém pojištění vzniká OSVČ vždy, pokud vykonává tuto činnost jako hlavní (tzn. nesplňuje žádnou z podmínek, pro kterou by mohl být považován za OSVČ vedlejší – tj. výkon zaměstnání, které zakládá účast na nemocenském pojištění, pobírá starobní nebo invalidní důchod, pobírá rodičovský příspěvek, osobně pečuje o osobu závislou na péči jiné osoby, pobírá peněžitou pomoc v mateřství z nemocenského pojištění zaměstnanců, vykonává vojenskou službu v ozbrojených silách a není voják z povolání, je student do 26 let). Pokud je OSVČ vedlejší, vzniká jí povinná účast na důchodovém pojištění v případě, že její základ daně dosáhne zákonem stanovené rozhodné částky, odvozené od všeobecného vyměřovacího základu (v r. 2010 činila tato částka 56 901 Kč při výkonu činnosti po celý rok). Pojistné platí zálohově, tyto zálohy se po podání daňového přiznání zúčtují tzv. Přehledem o příjmech a výdajích. Pojistné platí ve výši 29,2 % z vyměřovacího základu, vyměřovací základ činí 50 % základu daně podle § 7 zákona o dani z příjmů. (28 % z celkových 29,2 činí platba na důchodové pojištění, 1,2 % na státní politiku zaměstnanosti). Minimální výše zálohy na důchodové pojištění činí pro rok 2011 u OSVČ 1 807 Kč.

Na rozdíl od zaměstnanců si OSVČ svůj vyměřovací základ, ze kterého je mu důchod počítán, může navýšit. (Stejně tak si může zvolit vyšší vyměřovacího základu pro výpočet nemocenských dávek, nemocenské pojištění je pro OSVČ dobrovolné).

Podmínky pro získání nároku na důchod se od zaměstnanců neliší. Za roční příjem se u OSVČ považuje roční určený vyměřovací základ uvedený v Přehledu za příslušný rok, ze kterého bylo zaplacené pojistné. Podmínkou pro započtení roku je tedy podání Přehledu a zaplacení pojistného.

Důchodové pojištění OSVČ poprvé definoval zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, který nabyl účinnosti 1. 10. 1998. Od té doby prošlo mnoha zásadními změnami, několikrát se změnila definice povinné účasti OSVČ na důchodovém pojištění, postupně se navýšoval vyměřovací základ pro odvod pojistného (z původních 400 Kč v roce 1990 a 1991 na 2 000 Kč v roce 1992, od roku 1993 se poprvé zálohy pojistného začaly zúčtovat a výše vyměřovacího základu se odvíjela od dosaženého příjmu po odpočtu výdajů – vymě-

řovací základ se postupně navyšoval z původních 30 % na dnešních 50 %), měnila se také sazba pojistného.

3.5 Podání žádosti o dávku důchodového pojištění

Žádost o důchod sepisují jednotlivé OSSZ příslušné podle místa trvalého bydliště žadatele. Žádost je možné sepsat nejdříve čtyři měsíce před požadovaným datem přiznání důchodu. Před sepsáním žádosti o důchod mohou občané písemně nebo mailem podepsaným zaručeným elektronickým podpisem požádat ČSSZ o zaslání **informativního listu důchodového pojištění**. Tento výpis obsahuje přehled dob důchodového pojištění, případně náhradních dob, uložených v evidenci ČSSZ a za dobu od roku 1986 i přehled vyměřovacích základů a vyloučených dob. Žádost o informativní list může občan podat na ČSSZ 1x ročně, a to i tehdy, pokud neuplatňuje nárok na výplatu dávky důchodového pojištění. Žádost musí obsahovat rodné číslo žadatele, příjmení, jméno, rodné příjmení a adresu, na kterou bude výpis zaslán. Podle údajů ČSSZ v odborném měsíčníku *Národní pojištění* č. 5/2010 byl v roce 2009 výpis vyhotoven pro více než 152 tisíc pojištěnců. Toto vysoké číslo svědčí o tom, že lidé chtějí mít průběžný přehled o svých důchodových nárocích a také možnost kontroly, zda jejich zaměstnavatelé splnili své zákonné povinnosti. Chybějící doby pojištění si mohou případně ještě před podáním žádosti o důchod doplatit, pokud se na příslušné Okresní správě sociálního zabezpečení přihlásí k dobrovolnému důchodovému pojištění.

Kromě oprávněného občana může žádost o důchod podat i jeho zmocněnec, a to na základě plné moci předložené v písemné formě. Pokud však nemůže žadatel o důchod podat žádost sám z důvodu nepříznivého zdravotního stavu, může ji za něj sepsat jeho rodinný příslušník. A to bez toho, aby byla předložena plná moc. Musí však předložit souhlas oprávněného s podáním žádosti o dávku a také potvrzení lékaře, že zdravotní stav osobě pro svou závažnost neumožňuje žádost o důchod sepsat.

Při podání žádosti o důchod je třeba předložit originály následujících dokladů, případně jejich úředně ověřené kopie:

- občanský průkaz,

- doklad o studiu či vyučení – týká se i nedokončeného studia (potvrzení školy, poslední vysvědčení, diplom o vykonání státní závěrečné zkoušky),
- doklady prokazující doby zaměstnání, případně doby vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání – nejsou-li tyto doby uvedeny v informativním osobním listu. Nemá-li informativní výpis k dispozici, uvádí do žádosti pouze údaje o dobách zaměstnání (pojištění) od ukončení studia do současné doby,
- muži předkládají doklady o výkonu vojenské služby a civilní služby (vojenskou knížku). Případně předkládají rozhodnutí OSSZ o době a rozsahu péče o dítě do 4 let věku, bylo-li jim v období do 30. 6. 2007 vydáno,
- ženy pečující o děti do 30. 6. 2007 v žádosti podepisují prohlášení o době osobní péče o děti, předkládají jejich rodný list, případně dokládají další výchovu dětí osvojených, převzatých do péče,
- čestné prohlášení, a to na předepsaném tiskopise, předkládají muži i ženy pečující po 30. 6. 2007 o děti do 4 let věku. Péče je přitom započtena tomu z rodičů, který zajišťoval péči ve větším rozsahu,
- doklady prokazující zaměstnání v cizině,
- u žádosti o pozůstalostní dávku se dále dokládá úmrtní list zesnulého, oddací list (při žádosti o vdovský či vdovecký důchod), rodné listy dětí (při žádosti o sirotčí důchod).

Chybí-li některé doklady o době pojištění – především zaměstnání či výkonu samostatně výdělečné činnosti, je vhodné se obrátit na příslušnou OSSZ se žádostí o pomoc při jejich dohledání (nejlépe ještě před sepsáním žádosti o důchod, na základě zjištěných chybějících údajů v osobním informativním listu). OSSZ prověří ve svých evidencích, zda se ELDP podaří dohledat. Pokud se doklady nedohledají ani v centrálních evidencích, chybějící nedoložená doba pojištění se rekonstruuje např. na základě doložené pracovní smlouvy, zápočtového listu, legitimace ROH – pokud jsou v ní vylepeny známky o placení příspěvků, výplatní pásky, fotokopie o zdanitelných příjmech ze závislé činnosti a zcela mimořádně se využívá i výpovědi minimálně dvou svědků, např. bývalých spolupracovníků.

3.6 Výplata dávek důchodového pojištění

Při podání žádosti o dávku důchodového pojištění si občan současně volí způsob výplaty důchodu – bezhotovostní na účet u bankovního ústavu nebo výplatu v hotovosti prostřednictvím České pošty. V druhém uvedeném případě důchodce, kterému byl přiznán důchod po 31. 12. 2009, hradí ČSSZ náklady za poukazy splátek důchodu ve výši 21 Kč. Pokud si zvolí výplatu důchodu na účet u peněžního ústavu, musí k žádosti přiložit tiskopis „Žádost o zařízení výplaty důchodu poukazem na účet“ – účet může být jeho vlastní nebo manžela/ky. Kdykoli později je možné požádat o změnu způsobu výplaty. Důchod se vyplácí osobě oprávněné nebo jejímu zákonnému zástupci či tzv. zvláštnímu příjemci, kterého musí ustanovit obecní úřad v místě bydliště důchodce – pokud tento není schopen si důchod sám vyzvednout.

Důchody se vyplácejí dopředu v pravidelných měsíčních lhůtách určených ČSSZ, je možné je vyplácet do kteréhokoli státu Evropské unie. V kalendářním měsíci je 13 výplatních termínů – od 2. do 24. dne v měsíci vždy v sudé dny, a také 15. den v měsíci, kdy je důchod zasílán pojištěncům do ústavů sociální péče. Na adresu v cizině se důchody vyplácejí 4x ročně – vždy v březnu, červnu, září a prosinci, a to zpětně za čtvrtletí. Výplata na účet v zahraničí se provádí v měně daného státu nebo v jiné volně směnitelné měně, a to bezhotovostně prostřednictvím České národní banky vždy za zpětnou dobu a v časových intervalech, které si příjemce důchodu určí. Výplata na účet v ČR v českých korunách lidem, kteří trvale žijí v zahraničí se také provádí vždy za zpětnou dobu. Všichni příjemci českého důchodu, kteří žijí mimo území ČR, musí 1x ročně předložit ČSSZ tiskopis zvaný „Potvrzení o žití“. Tiskopis musí být vyplněný, vlastnoručně podepsaný, s úředně ověřeným podpisem. Podle tiskové zprávy ČSSZ ze dne 10. 9. 2010 na <http://www.cssz.cz/cz/novinky/> vyplácela ČSSZ k 30. 6. 2010 do 72 zemí světa celkem 56 866 důchodů, nejvíce na Slovensko (16 304), do Polska (12 269) a SRN (10 687). Na seznamu zemí, kam ČSSZ důchody zasílá, jsou také exotické země jako Rwanda, Mali, Paraguay, Kostarika, Filipíny, Thajsko a další.

Úmrtí poživatele důchodu není třeba ČSSZ oznamovat, úmrtní list odesílá na ČSSZ příslušná matrika. Na jeho základě je výplata důchodu zastavena. Pokud nastane situace, že poživatel důchodu zemřel dříve, než si stačil důchod vyzvednout, náleží tento důchod po-

stupně manželovi (manželce), dětem a rodičům. To však za předpokladu, že tito pozůstalí žili s poživatелеm důchodu v době jeho úmrtí ve společné domácnosti.

3.7 Penzijní připojištění se státním příspěvkem

Oblast penzijního připojištění upravuje zákon č. 42/1994 sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem. Jak uvádí Vostatek (1996, s. 362): „Termínem připojištění chtěl zákonodárce zdůraznit návaznost tohoto pojištění na základní (rozuměj sociální) důchodové pojištění“. Jak již bylo řečeno, podle terminologie EU lze toto připojištění považovat za třetí pilíř důchodového systému. V období, kdy již člověk nebude aktivně pracovat, by mělo společně s důchodem ze státního důchodového systému formou dávek zajišťovat udržení životního standardu a požadavků na kvalitu života.

Podle expertíz by si občané měli spořit na budoucí penzi již od prvního platu alespoň 10 % svého příjmu, optimální je 2 500 Kč měsíčně po dobu zhruba 30 let. Naspořené finanční prostředky během produktivní části života by se tedy ve formě starobního důchodu, případně výsluhové, invalidní nebo pozůstalostní penze (pokud jsou sjednány) měly čerpat průběžně a tvořit součást pobírané důchodové dávky. Většina lidí, kteří dospějí penzijní připojištění, však dosud volí jednorázové vyrovnání. Smyslem a podstatou je ovšem pojistná ochrana a nikoliv spoření.

„Postoj lidí v ČR k finančnímu zabezpečení na stáří se vyznačuje paradoxy. Většina lidí se domnívá, že současný státní penzijní systém má potíže, které ještě porostou. Přesto ale očekávají, že se stát o ně v důchodovém věku dostatečně finančně postará. Z toho vyplývá i další paradox, podíl lidí, kteří mají uzavřené životní pojištění nebo penzijní připojištění je v ČR velmi vysoký, ale v porovnání s jinými vyspělými státy jsou částky, jež si Češi na důchod pravidelně spoří, abnormálně nízké, a to 450 Kč, v USA je to v přepočtu více než 12 000 Kč. Více peněz na důchod než v ČR si ukládají i Poláci, Maďaři nebo Slováci, přestože je v těchto zemích HDP na jednoho obyvatele menší než v ČR.“
<<http://www.zivotnipojisteni.net/>> .

Nárok na výplatu naspořených finančních prostředků (včetně státních příspěvků a výnosů z hospodaření fondu) vzniká minimálně po 5 letech spoření a dosažení věku 60 let (dle starých podmínek stačilo spořit pouze 1 rok a dosáhnout věku 50 let).

Penzijní připojištění si může sjednat každá osoba starší 18 let, která má buď trvalý pobyt v ČR nebo je občanem Evropské unie a zároveň se účastní veřejného zdravotního nebo důchodového pojištění v ČR.

Výši pojistného (a tím i státního příspěvku – maximální příspěvek 150 Kč/měsíc se vztahuje k měsíčnímu pojistnému 500 Kč a více) si člověk volí sám, může ji v průběhu spoření měnit (minimální částka je 100 Kč). Jak dále uvádí Vostatek (1996, s. 364): „... penzijní pojištění je analogií pravidelného ukládání peněz do investičního fondu – i když pojistník není držitelem podílů tohoto fondu, výsledek je prakticky shodný: výše prostředků není zaručena, záruka neplatí de facto ani pro prostředky vložené účastníkem. Jediným rozdílem oproti zahraničí může být přísnější státní dozor, resp. omezené možnosti investování do rizikovějších cenných papírů.“ Pro zvýšení bezpečnosti úspor jsou penzijní fondy kontrolovány Českou národní bankou.

Podpora tohoto spoření ze strany státu spočívá kromě státního příspěvku také v tom, že zaplatí-li klient za pojištění za zdaňovací období 6 000 Kč a více (max. však 12 000 Kč), může si tuto částku uplatnit jako odečitatelnou položku z daně z příjmu. Na spoření může zaměstnanci přispívat jeho zaměstnavatel.

Podle Krebse (2007, s. 238) jsou výsledky tzv. „českého třetího pilíře důchodové reformy“ ve vztahu k zajištění občanů na stáří zatím spíše zklamáním. Český soukromý důchodový systém vykazuje vysoké náklady, velké výdaje na marketing, malou průhlednost. Státní podpora poskytnutá v letech 1995-2006 ve formě státních příspěvků a daňové podpory ve výši cca 36 mld. Kč tak nebyla vynaložena příliš efektivně, lidé chápou penzijní připojištění díky státnímu příspěvku spíše jako výhodné spoření, než jako součást svého budoucího důchodu. Český systém důchodového zabezpečení zůstal v podstatě jednopilířový. Tomuto postoji velmi napomáhá také hospodářská krize v posledních 2 letech, která zdramatizovala stav veřejných financí a snížila hodnotu mnoha soukromých penzijních fondů. Ačkoli penzijní fondy převážnou část majetku investují do bezpečnějších cenných papírů a dalších státem garantovaných aktiv, lidé se po zkušenostech z celosvětové finanční krize obávají

výrazněji do penzijních fondů spořit. Pro mnoho občanů je také optimální částka, kterou by si měl na důchod spořit, z hlediska jejich finančních možností nereálná.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 ZJIŠTĚNÍ INFORMOVANOSTI OBČANŮ O DŮCHODOVÉM SYSTÉMU A POSTOJŮ K JEHO ZMĚNÁM

Podle současného ministra práce a sociálních věcí Jaromíra Drábka by měla být „velká“ důchodová reforma účinná od začátku roku 2012. Tato reforma má motivovat především občany ve věku do 40 let, aby si mnohem více než doteď spořili na svou penzi ze svých úspor. Jeho plán je podle českých odborníků na důchodový systém příliš odvážný, podle Vladimíra Bezděka je reálný podzim 2012, a to jen v případě, že by se důchodová reforma stala naprostou prioritou vlády.

Na velké důchodové reformě vydělají především lidé s vyššími příjmy, kteří si budou moci na svůj penzijní účet v rámci tzv. opt-out systému vyvést mnohem větší část svých peněžních prostředků než člověk s průměrným či podprůměrným příjmem. Oba však budou mít nárok na nižší státní důchod, než je důchod stanovený podle současných zákonných předpisů. K již zavedeným parametrickým změnám, které popisuji v teoretické části své práce, přibudou další, které výpočet důchodové dávky sníží.

Přijetí konečné podoby důchodové reformy komplikuje také již citovaný nálezn Ústavního soudu č. 135/2010 Sb., ze dne 16. 4. 2010, který nařizuje posunout redukční hranice při výpočtu důchodu, čímž snižuje princip solidarnosti, na kterém je první pilíř důchodové reformy založen. Na principu zásluhovosti by měl být založen druhý pilíř, tedy kapitálový, individuální, který by měl umožnit občanům (především těm vysokopříjmovým) spořit část svých prostředků v kapitálových fondech. V naprosté většině zemí, kde je tento kapitálový penzijní fond zaveden, se však především v souvislosti se světovou ekonomickou krizí ukázal jako neefektivní. Bohužel u nás se o nedostacích zavedení tohoto pilíře příliš nemluví, diskuse jsou vedeny poměrně jednostranně, v zájmu zástupců finančních skupin, které v zavedení povinných kapitálových fondů a následně ve správě stamiliardových částek vidí především zaručený zisk. Fondy by tak odvedly ze státního důchodového systému desítky miliard korun. Proto se příliš nezdůrazňuje, že samotný přechod z průběžného (PAYGO) na vícefondový systém bude znamenat, že další generace budou zatíženy dvakrát - placením důchodů současným důchodcům a spořením na svůj vlastní důchod. Povinné odvody do penzijních kapitálových fondů (v rozmezí 3-5 % z 28 % hrubé mzdy) by se podle návrhu MPSV měly týkat všech daňových poplatníků, kterým je nyní méně než 40 let. Nad tuto věkovou hranici by si pak lidé spořili ve fondech dobrovolně.

Světová banka se od roku 2003 velmi intenzivně věnuje rozpracování tzv. Panevropského penzijního systému, což je penzijní systém, který by se měl uplatnit v celé Evropské unii, měl by být rámcově jednotný, důchodové nároky by se jednoduchým způsobem sečítaly, měl by být jednotný věk pro odchod do důchodu – od r. 2060 by to mělo být 70 let. Především ale nepočítá se zavedením povinného soukromého či kapitálového pojištění, tento způsob spoření na stáří vyhodnotila jako neefektivní a zkušenosti s ním jako poměrně jednoznačné, tedy negativní. Publikace Světové banky však navrhovala i změny, které se týkají průběžného pilíře. Nejzajímavější z nich však zapadla. Doporučení znělo "nestavět průběžný pilíř na jedné jediné dani". Systém je třeba postavit na širší bázi všech příjmů rozpočtu, která je stabilnější než výnosy kterékoli jediné daně (odvodu pojistného).

Ať již tedy bude mít přijatá důchodová reforma jakoukoli podobu, dotýká se každého občana v ČR, který získá nárok na důchod po přijetí této reformy, především pak mladších ročníků. Ve svém dotazníkovém šetření jsem se zaměřila na to, zda se občané cítí být dostatečně informováni o důchodovém pojištění, případně v čem pocítují nedostatek informací a jaké mají názory na jednotlivé části reformy i na reformu jako celek.

4.1 Metodika

Výzkum byl proveden metodou standardního kvantitativního šetření formou jednorázového anonymního dotazníku. Dotazování proběhlo ve dnech 1. až 30. listopadu 2010 ve Zlíně na reprezentativním vzorku 102 občanů starších 18 let, jako kvótní znak (rozlišující proměnná) byl stanoven věk respondentů v rozmezí 18-35 let (mladší věk), 36-55 let (střední věk), 56 a více let (starší věk). Více proměnných nebylo pro vytvoření závěrečné analýzy třeba.

Výsledky šetření jsou znázorněny v tabulkách četností, při analýze se vychází z modusu, tedy nejčetnějších odpovědí. V grafech jsou pak znázorněny odpovědi dle jednotlivých věkových skupin a procentuální vyjádření odpovědí na jednotlivé otázky bez rozlišení věku respondentů.

tabulka 5: věkové a procentuelní rozdělení respondentů

Celkem	Věk	Počet	%
102	18 - 35	34	33,3
	36 - 55	34	33,3
	56 a více	34	33,3

Zdroj: vlastní

4.2 Stanovení cílů šetření

Při stanovení cílů šetření jsem vycházela ze 3 aspektů:

- Zjistit postoje a názory občanů Zlínského kraje na důchodovou reformu, nutnost zajištění na stáří mimo povinný penzijní systém a na získávání informací o penzijním systému.
- Cíle šetření stanovit a vyhodnotit tak, aby získané informace mohly být využity při tvorbě informačních příruček či letáků pro klienty OSSZ Zlín, případně aby je mohly využít jiné krajské instituce, které se ve svých propagačních materiálech nebo na webových stránkách věnují problematice sociální oblasti.
- Cíle šetření zaměřit na zjištění, která bych využila při své profesi vedoucí oddělení OSVČ. Tato agenda obsahuje velmi širokou problematiku sociálního zabezpečení. Již při sjednání pojistného vztahu a především pak při vyúčtování příjmů, kdy si OSVČ stanovuje vyměřovací základ pro odvod pojistného na důchodové zabezpečení, je třeba klienta upozorňovat na dopady jeho rozhodnutí. Výsledky šetření by mi měly ukázat, na co především bych se měla ve své poradenské činnosti zaměřit.

4.2.1 Hlavní cíl

- **Zjištění informovanosti občanů o důchodovém systému a postojů občanů k jeho změnám**

4.2.2 Dílčí cíle

- **Zjištění názorů občanů na důchodovou reformu**

Je důchodová reforma nutná?

Co je hlavním důvodem krize současného důchodového systému?

Je současný důchodový systém spravedlivý?

V čem by měla reforma důchodového systému spočívat?

- **Zjištění názorů na povinnou a nepovinnou účast na důchodovém pojištění**

Má být účast ve státním důchodovém pojištění povinná?

Je nutné mít sjednané penzijní připojištění?

- **Zjištění názorů na výši starobního důchodu**

Znáte výši průměrného důchodu vypláčeného v roce 2010?

Předpokládáte, že s takovým důchodem vystačíte?

- **Zjištění názorů na zvyšování věku odchodu do důchodu**

Souhlasíte se zvyšováním věku odchodu do důchodu?

Jaký je maximální únosný důchodový věk?

- **Zjištění informovanosti občanů o důchodovém pojištění**

Zajímají vás informace o chystaných změnách důchodového systému?

Máte dostatek informací o důchodovém systému?

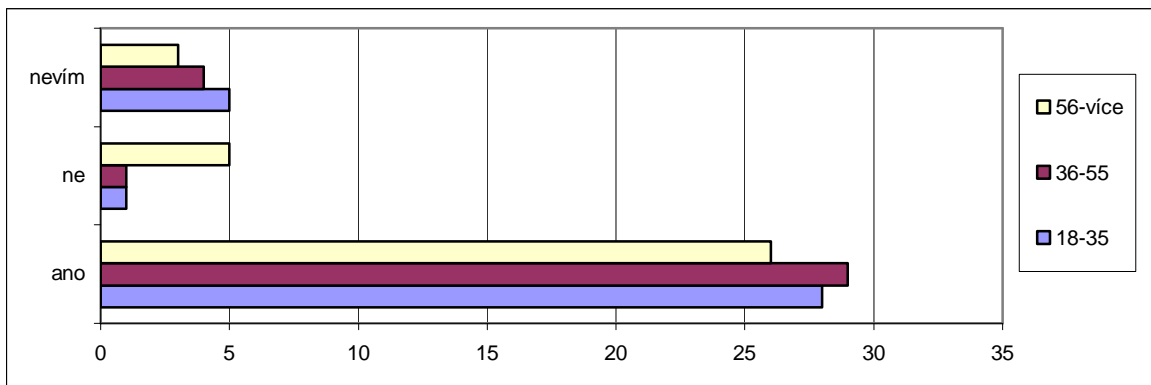
Odkud čerpáte informace?

5 ANALÝZA DAT

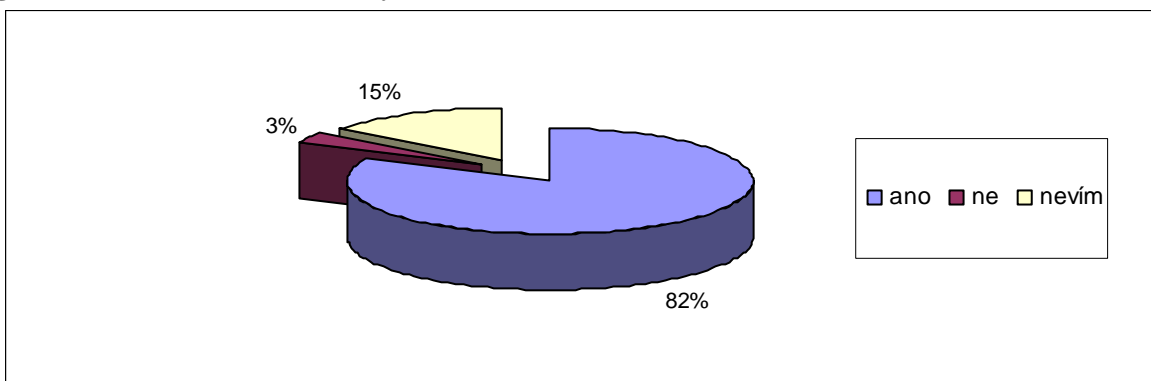
V této kapitole pomocí grafů i slovní analýzy vyhodnocuji odpovědi respondentů na jednotlivé otázky šetření.

5.1 Názory občanů na nutnost důchodové reformy

graf 1: nutnost důchodové reformy v závislosti na věku

graf 2: nutnost důchodové reformy v % celkem

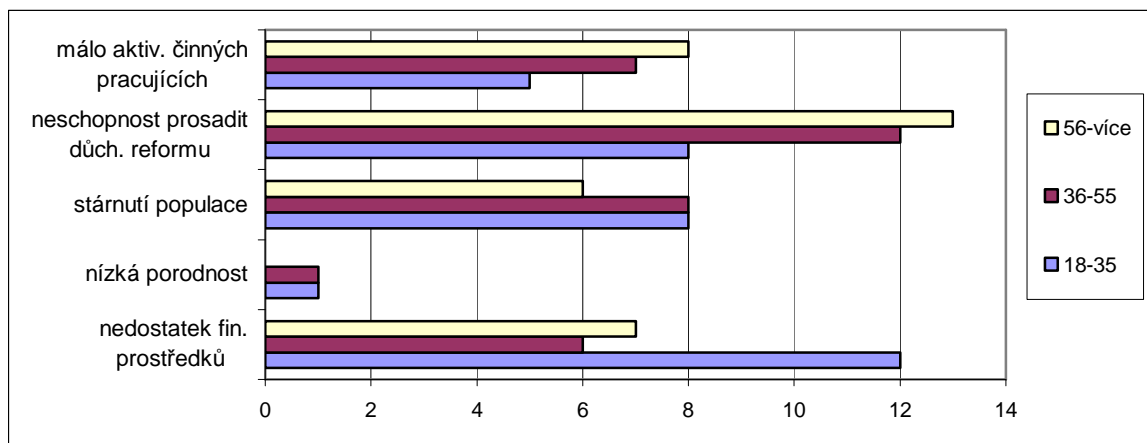

	ano	ne	nevím
četnosti	83	7	12

Z uvedených grafů je zřejmé, že naprostá většina respondentů vnímá důchodovou reformu jako nezbytný a nutný krok pro zajištění finančních prostředků na dávky důchodového zabezpečení pro budoucí důchodce. Dá se říci, že tento názor převažuje napříč věkovým spektrem. Jen malá část respondentů (celkově 3 %) se domnívá, že důchodová reforma není potřebná, tento názor zastávají v této skupině především občané staršího věku.

5.2 Názory občanů na hlavní důvod krize současného důchodového systému

graf 3: hlavní důvod krize důchodového systému v závislosti na věku

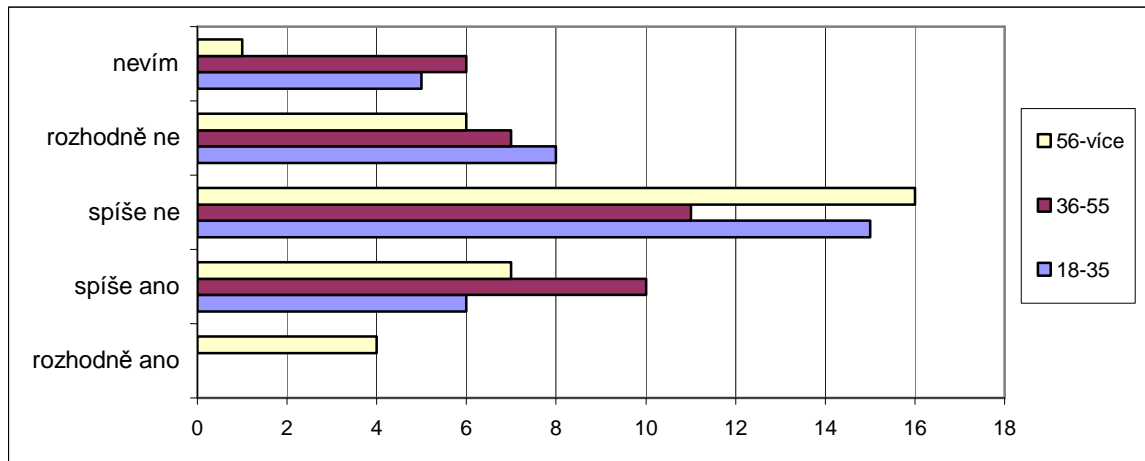
	Aktivně pracující	Prosazení důch. reformy	Stárnutí populace	Nízká porodnost	Fin. prostředky
četnosti	20	33	22	2	25

Většina respondentů vidí příčinu krize současného důchodového systému především v neschopnosti politiků prosadit důchodovou reformu, což jasně odráží současnou politickou situaci. Jako další nejčastěji uváděná příčina krize je nedostatek finančních prostředků na výplatu důchodů, což má přímou souvislost s přijetím důchodové reformy. Dalšími uváděnými faktory jsou stárnutí populace a málo aktivně činných pracujících, přispívajících do důchodového systému. Jen zanedbatelná část respondentů si myslí, že příčinou krize důchodového systému by mohla být nízká porodnost.

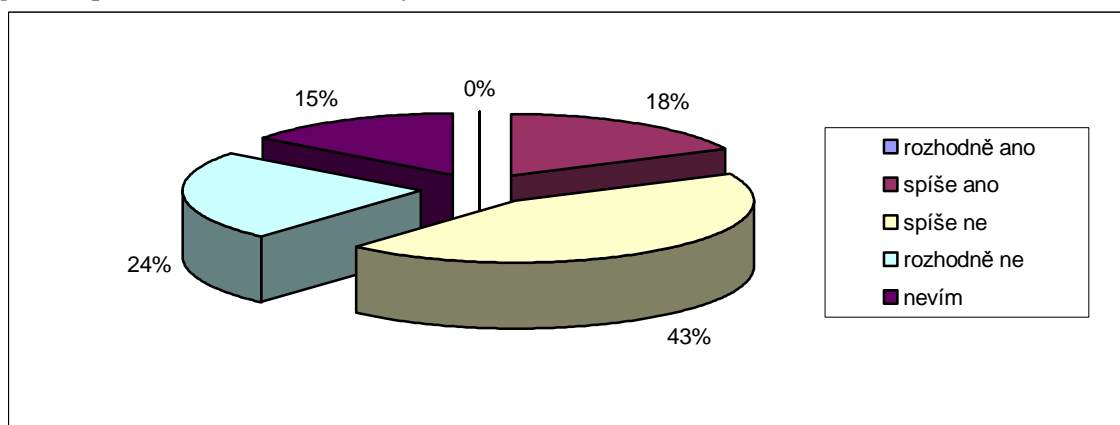
Občané středního a staršího věku vnímají jako největší problém neschopnost politiků přijmout důchodovou reformu, občané mladšího věku pak skutečnost, že stát nemá dostatek finančních prostředků na výplatu důchodů.

5.3 Názory občanů na spravedlnost současného důchodového systému

graf 4: spravedlnost důchodového systému v závislosti na věku

graf 5: spravedlnost důchodového systému v % celkem

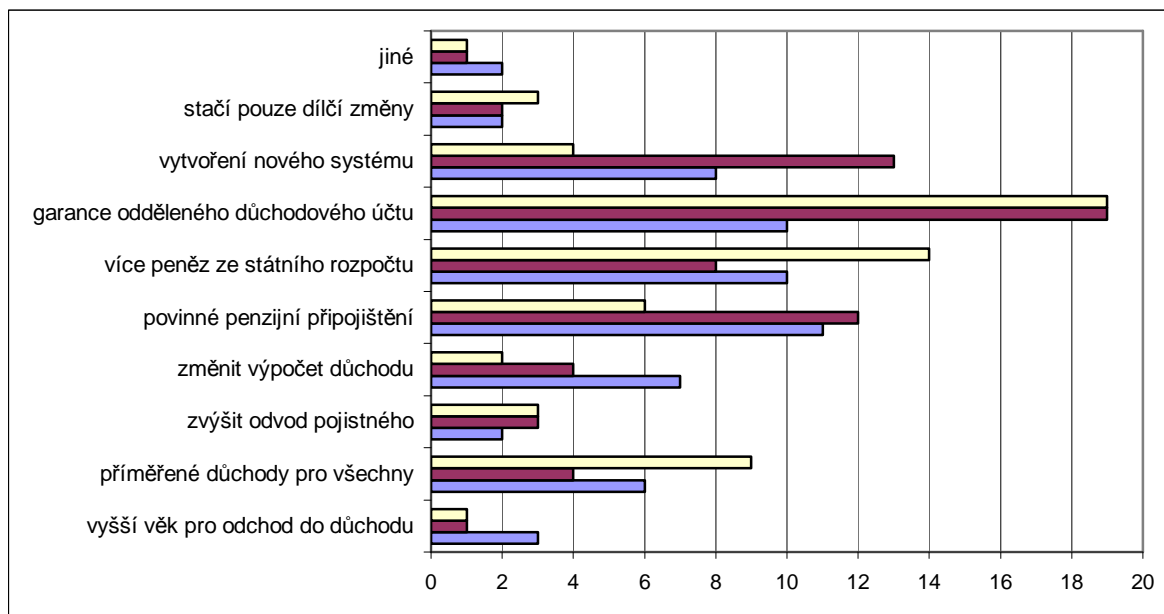

	nevím	Rozhodně ne	Spíše ne	Spíše ano	Rozhodně ano
četnosti	12	21	42	23	4

67 % respondentů se domnívá, že současný důchodový systém rozhodně či spíše není spravedlivý. Jako nespravedlivý jej vnímají především občané mladšího věku. Odpověď ano či spíše ano pak volili především občané staršího věku, kteří podle mého názoru více upřednostňují či akceptují princip solidarity důchodového systému.

5.4 Názory občanů na způsob důchodové reformy

graf 6: způsob důchodové reformy v závislosti na věku

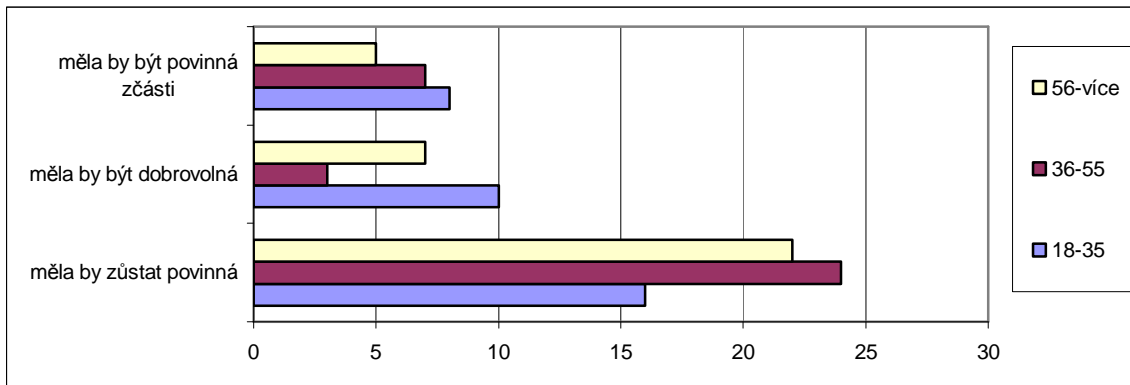

	Jiné	Dílčí změny	Nový systém	Oddělený důchod. účet	Více peněz na	Povinné penzijní připojištění	Změnit výpočet důchodu	Zvýšit odvody	Důchody pro všechny	Vyšší věk
četnosti	4	7	25	48	32	29	13	8	19	5

Na otázku v čem by měla důchodová reforma spočívat především, nejvíce respondentů uvedlo, že reforma by měla spočívat především v garanci odděleného důchodového účtu, druhý nejčastěji uváděný aspekt byl zajištění dostatku finančních prostředků na vyplácení důchodů ze státního rozpočtu, tyto názory převažují především u starších občanů, kteří kladou důraz také na zajištění přiměřených důchodů pro všechny, bez ohledu na výši příjmů. Občané středního a mladšího věku vnímají ve větší míře jako součást důchodové reformy i zavedení povinného penzijního připojištění a vytvoření zcela nového důchodového systému.

5.5 Názory občanů na povinnou účast v důchodovém pojištění

graf 7: účast v důchodovém pojištění v závislosti na věku

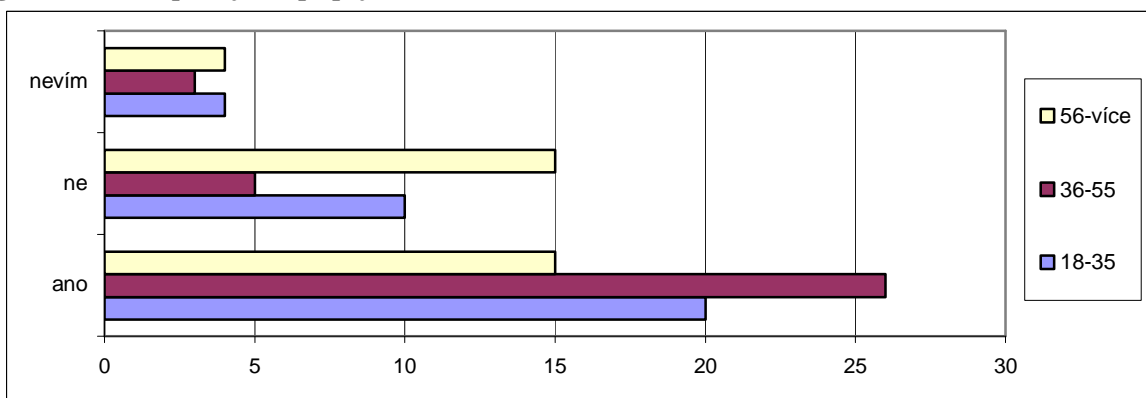

	povinná zčásti	dobrovolná	povinná
četnosti	20	20	62

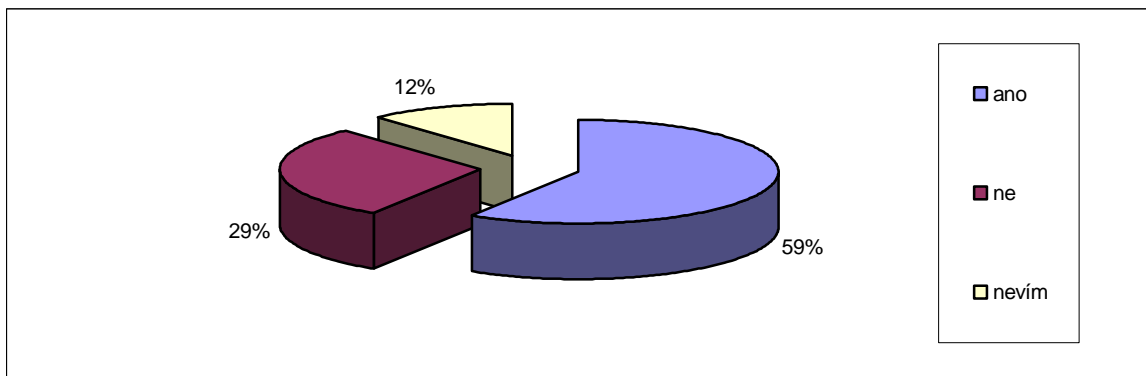
3/5 respondentů se domnívají, že účast ve státním důchodovém systému je nutná, tudíž by měla zůstat povinná, další 1/5 respondentů pak uvádí, že by měla zůstat alespoň zčásti povinná. Ke zcela dobrovolné účasti se přiklání zbývajících 1/5 respondentů, především z řad mladších občanů.

5.6 Názory občanů na nutnost penzijního připojištění

graf 8: nutnost penzijního připojištění v závislosti na věku

graf 9: nutnost penzijního připojištění v % obecně

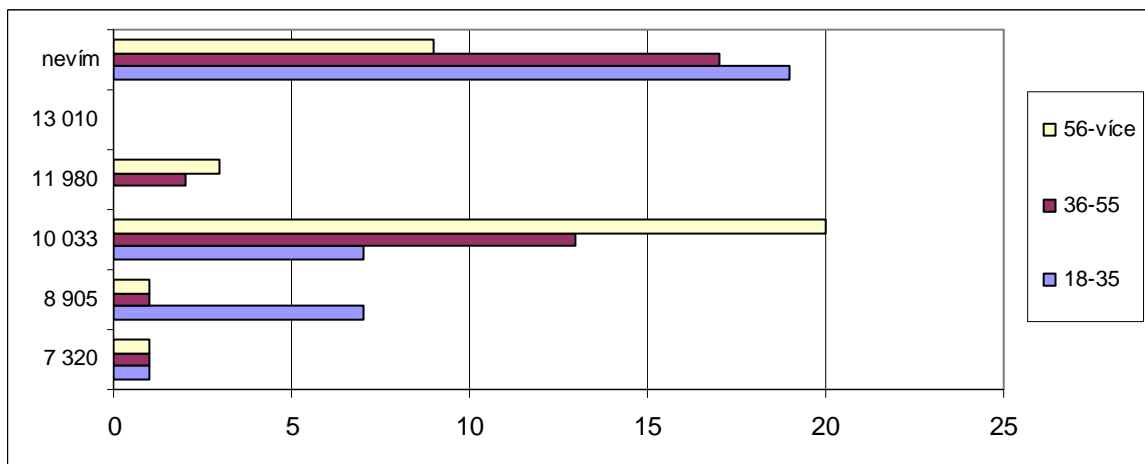

	nevím	ne	ano
četnosti	11	30	61

Většina respondentů (59 %) – především středního věku si myslí, že pro zajištění na stáří je třeba mít sjednané penzijní připojištění. Stejný názor zastává i většina respondentů z řad mladších občanů, tedy kategorie respondentů, kterých se nutnost převzetí částečné odpovědnosti za své zabezpečení na stáří bezprostředně dotýká. Odpověď NE pak převažovala u občanů starší věkové kategorie, která penzijní připojištění vnímá spíše jako formu relativně výhodného jednorázového spoření.

5.7 Informovanost občanů o výši průměrného starobního důchodu, vypláceného v roce 2010

graf 10: průměrná výše starobního důchodu v závislosti na věku

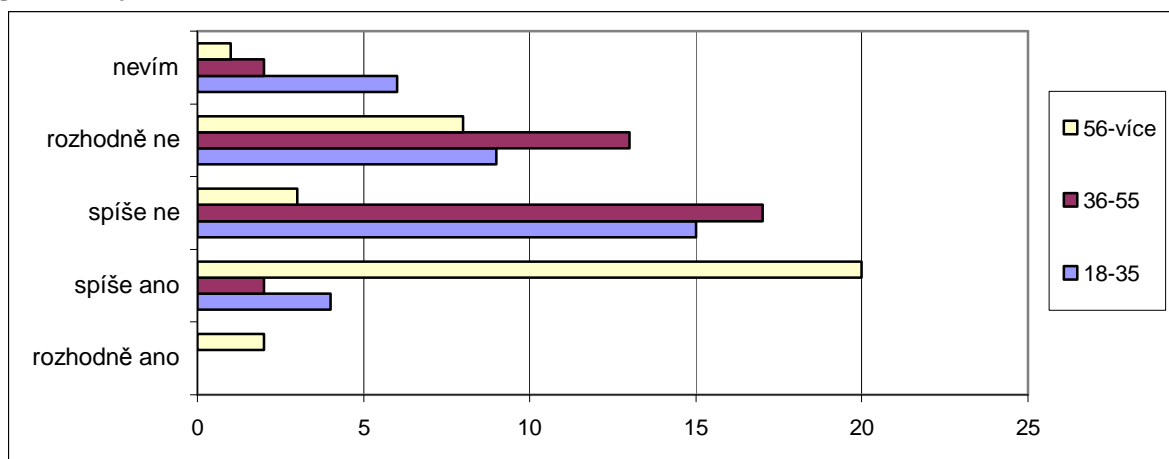

	nevím	13010	11980	10033	8905	7320
četnosti	45	0	5	40	9	3

V době, kdy jsem dotazník sestavovala, byla průměrná výše vypláceného důchodu 10 033 Kč. V současné době je vyšší, to však není rozhodné pro zjištění, že poměrně vysoký počet respondentů na otázku o výši průměrného důchodu v ČR neumělo odpovědět. Především občané mladšího a středního věku nemají většinou představu, jak vysoký je průměrný důchod v ČR. Na otázku správně odpověděli především občané staršího věku, kteří již důchod pobírají, nebo jsou v předdůchodovém věku a jeho výši si nechali předběžně spočítat. Ze zbývajících odpovědí pak výši důchodu občané spíše podhodnotili, především pak občané mladšího věku.

5.8 Názory občanů na skutečnost, zda se svým důchodem ve stáří vystačí

graf 11: zajištěnost důchodem v závislosti na věku

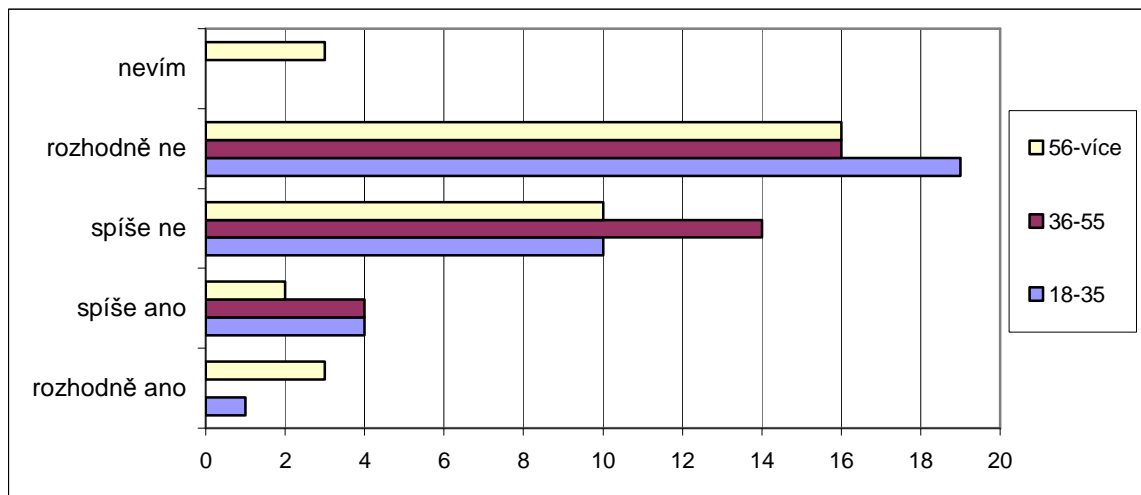

	Nevím	Rozhodně ne	Spíše ne	Spíše ano	Rozhodně ano
četnosti	9	30	35	26	2

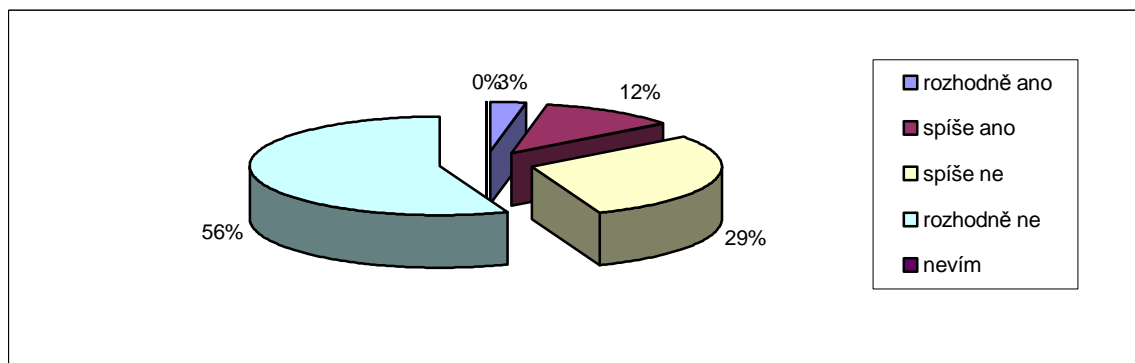
V návaznosti na předchozí otázku, kdy především mladší občané podhodnotili výši průměrného důchodu, korespondují také odpovědi na otázku, zda si občané myslí, že se svým důchodem ve stáří vystačí. Většina respondentů odpověděla, že se svým důchodem rozhodně nebo spíše nevystačí. Tento postoj vyjádřili občané především středního a mladšího věku, u kterých se obavy ze stáří a chystaných změn v důchodovém systému projevují nejvíce. Naopak většina občanů staršího věku uvedla, že se svým důchodem vystačí.

5.9 Názory občanů na zvyšování věku odchodu do důchodu

graf 12: zvyšování věku odchodu do důchodu v závislosti na věku

graf 13: zvyšování věku odchodu do důchodu v % obecně

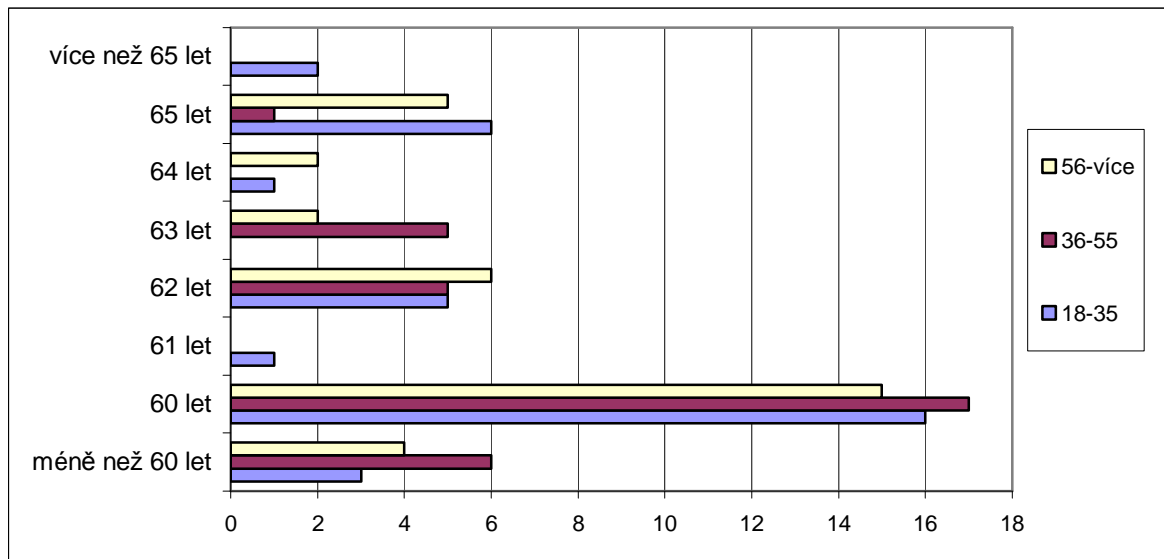

	Nevím	Rozhodně ne	Spíše ne	Spíše ano	Rozhodně ano
četnosti	3	51	34	10	4

Zvyšování věku odchodu do důchodu je stěžejní částí všech probíhajících důchodových reforem v rámci Evropské unie. Ve všech zemích naráží na obecný nesouhlas, který má mnoho konotací, především pak nezaměstnanost a obtížné uplatnění občanů předdůchodového věku na trhu práce. Rozhodně nebo spíše nesouhlasí se zvyšováním věku odchodu do důchodu naprostá většina respondentů (85 %), a to napříč věkovým spektrem. Malá část občanů vyšší věkové kategorie se pak domnívá, že věková hranice odchodu do důchodu by se měla rozhodně či spíše zvyšovat, nebo si nejsou odpovědi jistí. Podle mé zkušenosti tato skutečnost pramení nejspíše z faktu, že velká část občanů zůstává pracovat i po vzniku nároku na důchod, pokud jim to zdraví a zaměstnavatel umožňuje.

5.10 Názory občanů na maximální únosný důchodový věk

graf 14: maximální únosný důchodový věk v závislosti na věku

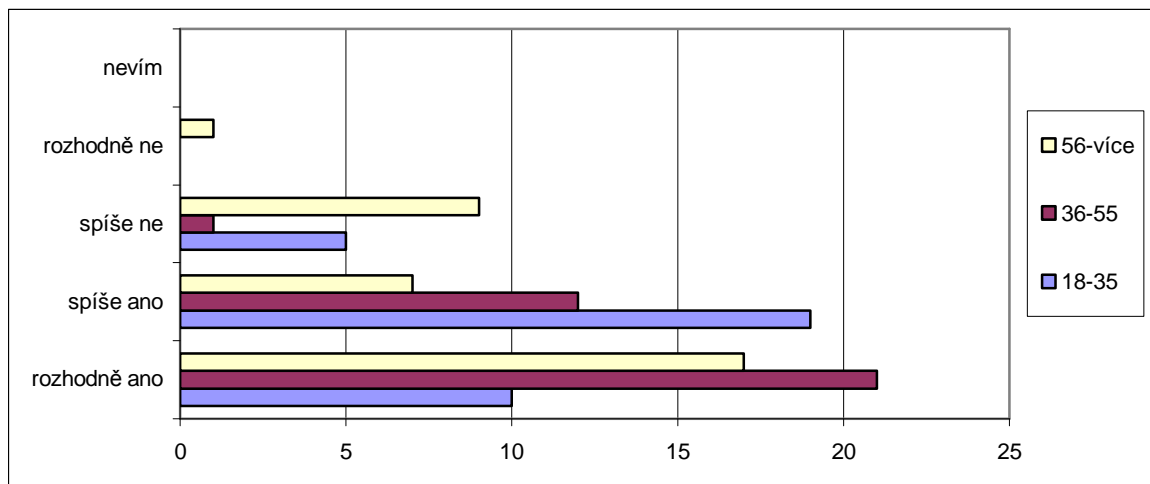

	> 65	65	64	63	62	61	60	< 60
četnos-	2	12	3	7	16	1	48	13

Většina respondentů ve všech věkových kategoriích se domnívá, že maximální únosný věk pro odchod do důchodu je 60 let. Zhruba stejný počet respondentů pak uvádí věk nižší než 60 let, 62 let a 65 let. Zajímavé je, že v současné době navrženou věkovou hranici pro odchod do důchodu 65 let akceptují především občané mladší a starší věkové kategorie (tedy ti, kterých se tato věková hranice již netýká).

5.11 Názory občanů na potřebu informovanosti o chystaných změnách důchodového systému

graf 15: zájem o informace v závislosti na věku

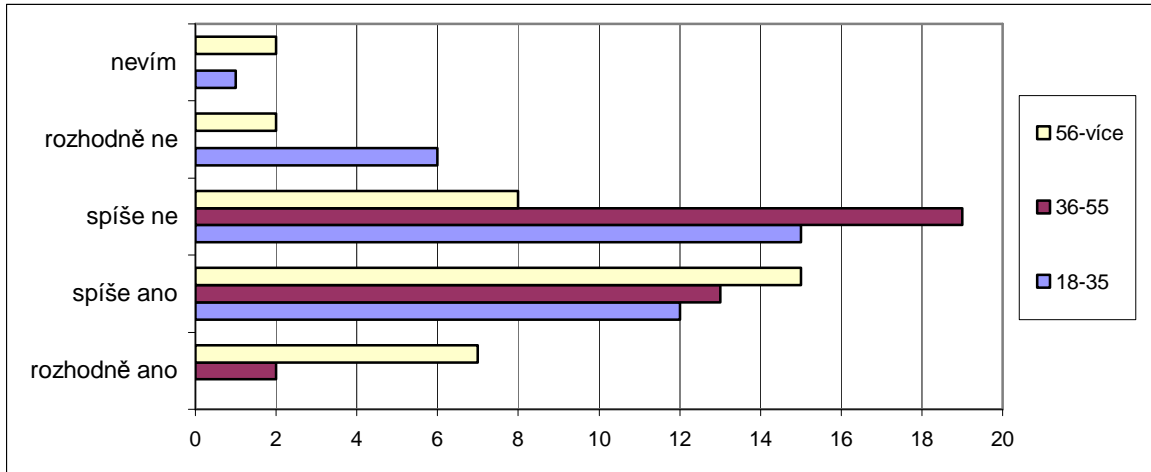

	Nevím	Rozhodně ne	Spíše ne	Spíše ano	Rozhodně
četnosti	0	1	15	38	48

Naprostou většinu respondentů (85 %) informace o změnách v důchodovém systému zajímají, nejvíce pak střední a mladou generaci. Starší generace již tolik zájmu neprojevuje, což je logické, poněvadž jich se změny důchodového systému nedotknou vůbec, nebo jen nepatrně.

5.12 Názory občanů na dostatek informací o současném důchodovém systému

graf 16: dostatek informací v závislosti na věku

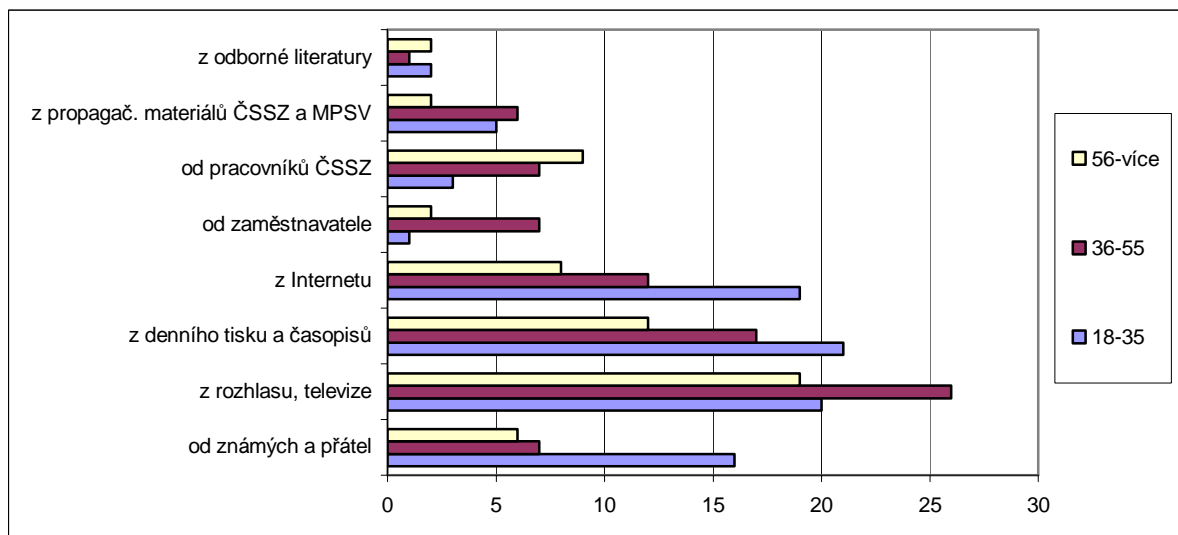

	Nevím	Rozhodně ne	Spíše ne	Spíše ano	Rozhodně ano
četnosti	3	8	42	40	9

Pocit informovanosti o podmínkách současného důchodového systému je dle mého šetření poměrně nejednoznačný. Zhruba 2/5 respondentů se domnívají, že spíše mají dostatek informací a 2/5 respondentů se naopak domnívají, že spíše nemají dostatek informací. Deficit informací pocítují především občané mladší a střední věkové skupiny.

5.13 Názory občanů na nejčastější zdroj informací

graf 17: čerpání informací v závislosti na věku

	Literatura	Materiály	Pracovníci	Zaměstnava-	Internet	Tisk	Rozhlas, TV	Známi
četnosti	5	13	19	10	39	50	65	29

Nejvíce informací o důchodovém systému čerpají občané z rozhlasu a televize, tisku, Internetu a od známých. Poměrně malá část občanů čerpá informace od pracovníků České správy sociálního zabezpečení, jedná se především o občany středního a vyššího věku, kteří se nejspíše obracují na pracovníky ČSSZ s konkrétními dotazy ohledně svého důchodového pojištění. Obecné informace je tedy třeba směřovat do médií, mnohem více se věnovat informacím o chystaných změnách na Internetu. Zajímavým zjištěním je, že především občané mladšího věku získávají informace v poměrně velké míře od svých známých a přátel.

Mladá populace pak využívá jako velmi častý zdroj informací o důchodovém zabezpečení Internet, webové stránky ČSSZ by tedy měly být cíleny především na tuto věkovou skupinu. Podle mého mínění nejsou v současné době pro mladou populaci dostatečně atraktivní a vypovídající, proto mladí občané čerpají informace více z denního tisku a časopisů. Jak je dále patrné z grafu, velký vliv na informovanost má rozhlas a televize, které ovšem přinášejí mnohdy zjednodušené a zkreslené informace.

Pouze lidé středního věku ve větší míře uvádějí, že získávají informace od svého zaměstnavatele.

6 SHRnutí VÝSLEDKŮ

V oblasti zjištění názorů občanů na důchodovou reformu a povinnou účast na důchodovém pojištění bylo dotazníkovým šetřením zjištěno, že většina respondentů – celých 82 %, a to bez ohledu na věkovou skupinu si myslí, že **důchodová reforma je nutná**. Za hlavní důvod krize současného důchodového systému považují respondenti **neschopnost politiků prosadit důchodovou reformu** a dále pak **nedostatek finančních prostředků a stárnutí populace**. Na otázku, zda je současný důchodový systém spravedlivý, odpovědělo nejvíce respondentů, že **spíše či rozhodně není spravedlivý**. Tento názor byl nejčastěji zastoupen u mladé generace. Zásadní krok důchodové reformy vidí většina respondentů v **oddělení důchodového účtu od státního rozpočtu a zajištění dostatku finančních prostředků na vyplácení důchodů ze státního rozpočtu**. Tyto názory převažují především u starších občanů, kteří více inklinují k principu solidárnosti než občané mladší generace. Občané středního a mladšího věku vnímají ve větší míře jako součást důchodové reformy i **zavedení povinného penzijního připojištění a vytvoření zcela nového důchodového systému**. Ve všech věkových kategoriích si pak respondenti převážně myslí, že **účasť ve státním důchodovém pojištění by měla i nadále zůstat povinná**. Ke zcela dobrovolné účasti se přiklání pouze 1/5 respondentů, především z řad mladších občanů. Většina respondentů, především středního, ale i mladšího věku je přesvědčena o tom, že **je nutné mít na stáří sjednané penzijní připojištění**.

Z šetření v oblasti názorů na výši starobního důchodu a zvyšování věku odchodu do důchodu pak vyplynuly následující poznatky: **45 % respondentů nezná výši současného průměrného vypláceného starobního důchodu**, resp. neumí ji ani odhadnout. Správně pak určilo průměrnou výši důchodu 40 % respondentů, především z řad starší generace, tedy těch, kteří již důchod pobírají nebo jsou v předdůchodovém věku a o jeho se výši intenzivněji zajímají. S odpovědí na předchozí otázku koresponduje i názor respondentů na to, zda si myslí, že se svým důchodem vystačí. Většina respondentů odpověděla, že **se svým důchodem rozhodně nebo spíše nevystačí**. Tento postoj vyjádřili občané především středního a mladšího věku, u kterých se obavy ze stáří a chystaných změn v důchodovém systému projevují nejvíce. Naopak většina občanů staršího věku uvedla, že se svým důchodem vystačí. **Se zvyšováním věku odchodu do důchodu rozhodně či spíše nesouhlasí 85 % dotázaných, a to napříč věkovým spektrem**. Většina respondentů se domnívá, že **maximální únosný důchodový věk je 60 let**.

Z šetření v oblasti informovanosti občanů o důchodovém pojištění pak vyplynulo, že naprostou většinu respondentů (85 %) *informace o změnách v důchodovém systému spíše či rozhodně zajímají*, nejvíce pak střední a mladou generaci. Tato část populace se pak také většinou domnívá, že *spíše nemá dostatek informací o chystaných změnách v důchodovém zabezpečení*. Nejvíce informací o důchodovém systému čerpají občané z *rozhlasu a televize, tisku, Internetu a od známých*.

7 ZÁVĚR

Z provedeného šetření vyplývá, že důchodový systém, jeho změny a dopady na jednotlivce, obyvatele ČR velmi zajímají, nicméně necítí se být informováni dostatečně. Spoléhají se v první řadě na základní státní důchodové pojištění, státní pilíř je stále vnímán jako centrální a nenahraditelná součást důchodového systému.

Jen menšina budoucích důchodců je schopna si na stáří ušetřit dostatek finančních prostředků, aby mu pokryly propad v příjmech po odchodu do důchodu. Naprostá většina středněpříjmových či nízkopříjmových občanů se musí spolehnout na svůj budoucí důchod jako na jediný zdroj příjmu. Proto by měli mít dostatek informací o tom, kdy, za jakých podmínek a v jaké výši jim vznikne nárok na dávky důchodového zabezpečení. Podle svých možností by se pak v dostatečném předstihu měli mít možnost zabezpečit na stáří. Garantem poskytování informací je Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen MPSV) a nositel důchodového pojištění Česká správa sociálního zabezpečení (dále jen ČSSZ).

Ačkoli ČSSZ vynakládá poměrně velké prostředky při vydávání propagačních materiálů, tento způsob jako zdroj informací využívá poměrně málo dotázaných. Většina těchto vydávaných materiálů však je k dispozici na www stránkách ČSSZ, je tedy předpoklad, že k těmto materiálům se lidé dostávají spíše touto cestou. Informační materiály se ovšem zabývají především povinnostmi občanů v sociálním zabezpečení a informacemi pro nastávající důchodce. Chybí zcela materiály pro mladou generaci, které by jim umožňovaly lépe se orientovat v důchodovém systému. Tohoto nedostatku si pracovníci MPSV jsou vědomi, v materiálech o připravované důchodové reformě, prezentovaných na poradách vedení ČSSZ se uvádí, že MPSV zahájilo práce na variantě reformy, kde by byla přímo zapracována povinnost informovanosti mladších pojištěnců o jejich důchodových nárocích. Podle výsledků mezinárodního průzkumu AXA Retirement Scope 2010 totiž Češi v produktivním věku většinou nevědí, jak velký bude jejich důchod. V ČR tak odpovědělo 78 % respondentů, zatímco např. v Německu jen 38 %. Jelikož toto zjištění přímo koresponduje s výsledky mého šetření, obrátila jsem se na MPSV s dotazem, jak by měla informovanost občanů v rámci důchodové reformy vypadat.

Dne 1. 12. 2010 mi JUDr. Jiří Biskup, ředitel odboru sociálního pojištění MPSV, mailem poskytl informace o připravovaných změnách v rámci přípravy důchodové reformy, které

se týkají změn v oblasti informačních povinností ČSSZ. (Mail mám uložen ve svém elektronickém archivu).

ČSSZ bude mít po skončení kalendářního roku zákonnou povinnost poskytnout každému pojištěnci základního důchodového pojištění informaci o evidenci údajů rozhodných pro budoucí důchod. ČSSZ umožní jednotlivým pojištěncům, na základě informací zaslaných na evidenčních listech důchodového pojištění, přístup (vzdálený – pomocí webové aplikace nebo na OSSZ) k údajům o tom, jaký u nich eviduje vyměřovací základ za uplynulý rok spolu s přepočtem na zaplacené pojistné (pomocí platných sazeb a maximálního vyměřovacího základu), a to v členění za pojištěnce a zaměstnavatele. Řešení bude vyžadovat uložení zákonné povinnosti zaměstnavatelům zasílat ČSSZ evidenční listy elektronicky ve formě datové věty. Po vzniku jednotného inkasního místa (JIM) by informaci o zaplaceném pojistném poskytlo JIM a ČSSZ by realizovala pouze povinnost poskytnout informace o vyměřovacích základech.

ČSSZ provede výpočet teoretické výše důchodu ze základního důchodového pojištění, a to na základě stávajících pravidel výpočtu důchodu a odvedeného pojistného na důchodové pojištění. Pojištěncům bude umožněno zjistit informaci o teoretické výši jejich starobního důchodu, přičemž se bude vycházet z údajů, které obsahuje evidence ČSSZ. Výpočet důchodu bude pouze informativní a nebude zakládat žádný nárok na budoucí plnění. Bude doplněno mediální kampaní upozorňující na potřebu spoření na stáří.

V souvislosti se záměrem vytvořit kapitalizační individuální fondový pilíř se počítá s tím, že účastnické fondy budou mít povinnost vést na denní bázi evidenci hodnoty podílového listu. Vedle toho bude penzijní společnost poskytovat účastníkům informace, které jsou zásadní pro rozhodování o volbě fondu – např. denní hodnotu podílového listu za posledních 5 let, popř. od vzniku fondu, je-li historie fondu kratší, výnosnost definovanou jako procentní změnu hodnoty podílového listu za posledních 5 let, poplatků za správu, aj.

Pokud by informovanost občanů byla zajištěna na úrovni, kterou předpokládá MPSV ve svých návrzích, je předpoklad, že občané získají mnohem reálnější představy o svých budoucích důchodových nárocích a především o výši svého důchodu. To by mělo spolu se širší mediální kampaní pomoci k jejich rozhodování o způsobu zajištění na stáří. Za pomo-

ci finančních prostředků ze strukturálních fondů EU je řešeno generování individuálního výpisu z konta pojištěnce a jeho on-line zpřístupnění, se zavedením se počítá v roce 2013. Ověření tohoto projektu bude probíhat tím způsobem, že části pojištěnců ročníku narození 1953 nebo 1954 budou bez jejich žádosti zaslány výpisy z kont a následně se bude přínos tohoto projektu vyhodnocovat, získané zkušenosti se pak zhodnotí při zavádění on-line přístupu.

Jak již bylo řečeno v úvodu, stárnutí je přirozenou součástí našeho života a nelze se mu žádným způsobem vyhnout. Dlouhodobý demografický vývoj naznačuje, že problémy stárnutí nebudou vnímány jen jako problémy osobní, ale také jako problémy celospolečenské. Současná i budoucí generace bude nucena řešit otázky se zajištěním péče o staré lidi. Je nutné si uvědomit všechny aspekty této problematiky, z nichž aspekt týkající se starobních penzí představuje jen zlomek všech problémů, nicméně velmi důležitý. Moje práce by měla být příspěvkem k tomu, aby občané pochopili nutnost převzetí určitého dílu odpovědnosti za své zajištění ve stáří.

POUŽITÉ ZDROJE

Tištěné monografie:

- [1] ARNOLDOVÁ, A. *Vybrané kapitoly ze sociálního zabezpečení. I. část. 3. přepracované vyd.* Praha: Karolinum, 2007. 812 s.
ISBN 978-80-246-1393-2
- [2] GIDDENS, A. *Třetí cesta a její kritici.* 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2004. 182 s.
ISBN: 80-204-1208-5
- [3] GOLDMANN, R. *Vybrané kapitoly ze sociálních disciplín.* 2. přepracované vyd. Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. 135 s.
ISBN: 80-244-0350-1
- [4] GREGOROVÁ, Z., GALVAS, M., *Sociální zabezpečení.* 2. aktualizované vyd. Masarykova univerzita Brno, 2000. 280s.
ISBN 80-210-3686-9
- [5] KOTOUS, J., MUNKOVÁ, G., PEŘINA, P. *Úvod do sociální politiky.* 1. vyd. Praha: Ediční středisko právnické fakulty UK Praha v nakladatelství Vodnář, 1997. 94 s. ISBN 80-85889-12-9
- [6] KREBS, V. a kolektiv *Sociální politika.* 4. vyd. Praha: ASPI, 2007, 504 s.
ISBN 978-80-7357-276-1
- [7] MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce.* 2. přepracované vyd. Praha: Portál, 2008. 272 s.
ISBN: 978-80-7367-368-0
- [8] STIGLITZ, J. E. *Ekonomie veřejného sektoru.* 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1997. 661 s.
ISBN: 80-7169-454-1
- [9] TOMEŠ, I. a kolektiv *Právo sociálního zabezpečení.* 1. vyd. Praha: VŠEHRD, 1993. 255 s.
ISBN 80-85305-25-9

- [10] VEČEŘA, M. *Sociální stát, východiska a přístupy*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1996. 112 s.
ISBN 80-85850-16-8
- [11] VOSTATEK, J. *Sociální a soukromé pojištění*. 1. vyd. Praha: CODEX Bohemia, 1996. 601 s.
ISBN 80-85963-21-3
- [12] ŽENÍŠKOVÁ, M. *Pojistné na sociální zabezpečení s komentářem a příklady*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2009, 135 s.
ISBN 978-80-7263-508-5

Právní předpisy a judikatura:

- Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 306/2008 Sb., změna zákona o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška MPSV č. 284/1995 Sb., kterou se provádí zákon o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů
- Nález Ústavního soudu č. 135/2010 Sb., ze dne 16.4.2010, ve věci návrhu na zrušení § 15 zákona o důchodovém pojištění

Účelové publikace - příručky a materiály, vydané ČSSZ Praha, vystavené také na <http://www.cssz.cz/cz/informace/informacni-materialy/publikace.htm>.

- *Sociální zabezpečení 2010*, 1. vyd., únor 2010. 40 s. ISBN 978-80-87039-19-9
- *Příručka OSVČ pro oblast sociálního zabezpečení v roce 2010*, 1. vyd., únor 2010. 36 s. ISBN 978-80-87039-20-5
- *Příručka budoucího důchodce v roce 2010*, 1. vyd., březen 2010. 40 s. ISBN 978-80-87039-21-2
- *Změny v důchodovém pojištění od 1. ledna 2010*, informační leták vydaný ČSSZ v říjnu 2009
- *Národní pojištění* – odborný měsíčník, vyd. Českou správou soc. zabezpečení
- *Podklady k návrhům důchodové reformy - výstupy tzv. Bezděkovy komise a poradního ekonomického sboru, který vznikl v lednu 2010 jako společná iniciativa ministra financí E. Janoty a ministra práce a sociálních věcí P. Šimerky*

Internetové zdroje:

- Česká správa sociálního zabezpečení. *Evropská unie*.
<<http://www.cssz.cz/cz/evropska-unie/duchodove-pojisteni/duchodovy-vek.htm>>
- Česká správa sociálního zabezpečení. *Změny v důchodovém pojištění od 1. ledna 2010*.
<http://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/A9C34D4B-14AE-4F08-BB2A-41BB7802DE6C/0/Letak_zmenyDP2010_web.pdf>
- Česká správa sociálního zabezpečení. *Statistické ročenky*.
<<http://www.cssz.cz/cz/informace/informacni-materialy/statisticke-rocenky.htm>>
- Česká správa sociálního zabezpečení. *Výroční zprávy*.
<<http://www.cssz.cz/cz/informace/informacni-materialy/vyrocnizpravy.htm>>
- Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Změny od ledna 2010*.
<<http://www.mpsv.cz/cs/5596>>

- Životní pojištění.
<<http://www.zivotnipojisteni.net/>>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ČSSZ	Česká správa sociálního zabezpečení
DB	Dávkově definované důchodové pojištění
DC	Příspěvkově definované důchodové pojištění
ELDP	Evidenční list důchodového pojištění
ID	Invalidní důchod
JIM	Jednotné inkasní místo
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
OSVČ	Osoba samostatně výdělečně činná
OVZ	Osobní vyměřovací základ
PAYGO	Průběžně financované důchodové pojištění (Pay – As - You – Go)
SD	Starobní důchod

SEZNAM TABULEK

	str.
tabulka 1: Potřebná doba pojištění pro odchod do starobního důchodu	27
tabulka 2: Věk pro odchod do důchodu v členských státech EU	31
tabulka 3: Potřebná doba pojištění pro nárok na invalidní důchod	33
tabulka 4: Procent. sazba výpočtového základu pro stanovení výše procent. výměry ID	34
tabulka 5: Věkové a procentuelní rozdělení respondentů	47

SEZNAM GRAFŮ	str.
graf 1: nutnost důchodové reformy v závislosti na věku	49
graf 2: nutnost důchodové reformy v % celkem	49
graf 3: hlavní důvod krize důchodového systému v závislosti na věku	50
graf 4: spravedlnost důchodového systému v závislosti na věku	51
graf 5: spravedlnost důchodového systému v % celkem	51
graf 6: způsob důchodové reformy v závislosti na věku	52
graf 7: účast v důchodovém pojištění v závislosti na věku	53
graf 8: nutnost penzijního připojištění v závislosti na věku	53
graf 9: nutnost penzijního připojištění v % obecně	54
graf 10: průměrná výše starobního důchodu v závislosti na věku	54
graf 11: zajištěnost důchodem v závislosti na věku	55
graf 12: zvyšování věku odchodu do důchodu v závislosti na věku	56
graf 13: zvyšování věku odchodu do důchodu v % obecně	56
graf 14: maximální únosný důchodový věk v závislosti na věku	57
graf 15: zájem o informace v závislosti na věku	58
graf 16: dostatek informací v závislosti na věku	59
graf 17: čerpání informací v závislosti na věku	60